

موضوع مقاله : بررسی تاثیر روش های تدریس سنتی و جدید در یادگیری دانش آموزان

۱ حمیده کلاته میمری

کارشناسی ارشد برنامه ریزی درسی دانشگاه پیام نور دامغان

چکیده :

همه ما در زمان تحصیل مان در مدرسه، معلمانی داشتیم که روش های مختلفی برای تدریس داشتند. برخی فوق العاده و برخی دیگر وحشتناک بودند. مقایسه روش های تدریس نوین و سنتی کمک میکند تا روش ها را با هم مقایسه کنیم. معلمانی که روش تدریسشان گاهی اوقات باعث یاد گرفتن عالی ما می شد و بعضی از آنها نیز روش تدریسی داشتند که باعث می شد به کل از آن درس متنفر شویم. سوالی که شاید بسیار جدی باشد این است که حالا واقعاً بهترین روش تدریس چیست؟ نکته ای که باید بدانیم این است که اصلاً امکان آن وجود ندارد که چند روش تدریس را به صورت کامل با هم ادغام کنیم. زیرا هر کدام خصوصیات خود را دارند. هر چند می توانیم در هر جلسه از یک یا چند روش استفاده کنیم اما این که بخواهیم همیشه در حال ادغام کردن این روش ها با یکدیگر باشیم امکان پذیر نیست.

روش های بسیار زیادی وجود دارد که می تواند دانش آموز را در کلاس فعال نموده و کلاس را برای او جذاب کند و به تولید دانش بپردازد. هدف از اجرای این روش ها زنده کردن انگیزه تحصیل در دانش آموزان و بالا بردن حس تعاون و تعامل و درک متقابل می باشد. انتخاب روش تدریس یکی از مراحل مهم طراحی آموزشی است. معمولاً علم بعد از انتخاب محتوا و قبل از تعیین وسیله، باید خطمشی و روش مناسب تدریس خود را انتخاب کند؛ چون خطمشی معلم و روش تدریس او چگونگی فعالیت شاگردان را برای رسیدن به هدف های آموزشی مشخص می سازد. معلم بدون شناخت روش های مختلف تدریس، هرگز به انتخاب صحیح آن نخواهد بود. او هر اندازه که با روش های تدریس آشنا باشد در موقعیت های مختلف برای رسیدن به مقاصد آموزشی، آزادی عمل بیشتری خواهد داشت.

واژگان کلیدی : روش تدریس، یادگیری، دانش آموزان

مقدمه :

روش های تدریس نوین و سنتی با توجه به اینکه امروزه علم با سرعت زیاد رو به پیشرفت است ما به سختی میتوانیم با آن هماهنگ شویم تا بتوانیم آن را به دانش آموزان یاد دهیم. معلم خصوصی می تواند به ما کمک کند تا به سرعت علم برسیم. بنابراین باید به دانش آموزان، خود کفایی در آموختن بیاموزیم. دانش آموزان باید بدانند که چگونه دانش جدید را فرا بگیرند و معلمین باید روش های دستیابی به دانش جدید را به دانش آموزان بیاموزند و آموزش و پرورش باید معلمانی را تربیت کند تا بتوانند مسلط به دانش روز بوده و چگونگی روزرسانی دانش و اطلاعات خود را بدست آورند. روش های زیادی وجود دارد که کلاس برای دانش آموز جذاب باشد و به تولید دانش بپردازد. روش های تدریس به عواملی چون امکانات، فضا، تعداد یاد گیرنده ها و... بستگی دارد.

امروز فعالیت در مدرسه و در امر آموزش، خود بخش عظیمی از زندگی انسانها شده است. لحظاتی را به خاطر می آوریم که چگونه نشستن در کلاس، گوش دادن به صدای یکنواخت معلم، حفظ کردن بدون فهم مطالب درسی، دلهره و اضطراب ناشی از امتحان، و سرزنش معلمان و والدین موجب نفرت و گریز ما از کلاس درس و محیط آموزشی می شد. راستی چرا؟! چرا فعالیتهای آموزشی نتوانست مارا با محیط آموزش مأنوس، و به یادگیری علاقه مند کند؟ چرا فعالیتهای مدرسه با تهدید اصرار معلمان صورت می گرفت؟ چرا شاگردان از تعطیل شدن مدرسه احساس رضایت و خوشحالی می کردند؟ مقصر اصلی چه کسی بود؟ معلم ناتوان و ناآگاه یا شاگرد بی علاقه و بی استعداد؟ آیا معلمان تعلیم و تربیت، نتوانسته اند امکانات مطلوب یادگیری و زمینه های شکوفایی استعداد شاگردان را فراهم کنند؟ و یا انتخاب روش های تدریس به درستی انجام نشده است؟ آگاهی و شناخت معلم از اصول و روشهای تعلیم و تربیت عامل مهمی است که می تواند او را در کار خود موفق و موید سازد. معلم باید قادر باشد با شناخت شاگردان و آگاهی از فرایند تدریس، نیازهای آنان را مشخص کند و با در نظر گرفتن توانایی های ایشان به ایجاد وضعیت مطلوب آموزش اهتمام ورزد.

بیان مسئله :

چه رابطه ای بین نوع انتخاب روش تدریس و تأثیر آن در یادگیری دانش آموزان وجود دارد؟
فرضیه : بین نوع انتخاب روش تدریس و تأثیر آن در یادگیری دانش آموزان همبستگی وجود دارد.
اهداف :

- معرفی روشهای سنتی و جدید تدریس در نظام آموزش .
- نقد و بررسی روش های مختلف تدریس و تأثیر نوع انتخاب آنها در یادگیری دانش آموزان.
- بررسی محاسن و معایب استفاده از روشهای مختلف تدریس.

تعاریف ، اصلاحات و واژه ها :

تدریس : تعریف اول : بیان صریح معلم در باره آنچه باید یاد گرفته باشد .
تعریف دوم : هموزی متقابلی که بین معلم و شاگرد و محتوا در کلاس درس جریان دارد.
تعریف سوم : فراهم آوردن موقعیت و اوضاع و احوالی که یادگیری را برای دانش آموزان آسان کند.
روش تدریس : به مجموعه تدابیر منطقی که معلم برای رسیدن به هدف هاباتوجه به شرایط و امکانات اتخاذ می کند، یادگیری : یادگیری یعنی تغییر در رفتار ، یعنی تغییریکه بر اثر تعادل شاگرد با محیط حاصل میشود .
ارتباط و رابطه : آنچه که بین دو چیز و یا دو نفر همبستگی را ارتباط میدهد .
تأثیر : اثر گذاشتن در چیزی-نفوذ کردن .
نوع انتخاب روش تدریس: یعنی اینکه بین انواع روش های تدریس کدامیک را انتخاب می کنید .
دانش آموز: کسی که به فراگیری علم و یا چیزی می پردازد .
تعریف عملیاتی: انتخاب اینکه کدامیک از انواع روشهای تدریس در یادگیری دانش آموزان موثر است. روشهای سنتی و متداول یا روش های تدریس جدید .
نوع انتخاب روش تدریس در یادگیری دانش آموزان بسیار موثر و حائز اهمیت است .

معرفی روش‌های مختلف تدریس:

امروزه روش‌های تدریس تحت دو عنوان «روش‌های سنتی» و «روش‌های تدریس جدید» مسطوح شده است.

روش‌های تدریس سنتی که شاید بیشترین حاکمیت را بر فعالیت‌های مدارس دارد در بخش اول تحقیق مورد بررسی قرار گرفته است. در این بخش روش‌های تدریس سنتی همچون روش حفظ و تکرار، روش سخنرانی، روش پرسش و پاسخ، روش نمایش‌نامه‌ای، روش گردش علمی، روش گروهی، و روش آزمایشگاهی معرفی شده و به نقد و بررسی روش‌ها پرداخته شده و همچنین محاسن و معایب و چگونگی کاربرد آنها و تأثیر آنها در یادگیری دانش‌آموزان مورد بررسی قرار گرفته است. بخش دوم نیز روش‌های تدریس جدید را مورد بحث قرار داده است و به معرفی و نقد و بررسی روش‌هایی همچون روش آموزش انفرادی، از قبیل آموزش تا حد تسلط، تدریس خصوصی، آموزش رایانه‌ای، آموزش برنامه‌ای، آموزش انفرادی تجویز شده، آموزش انفرادی هدایت شده، پرداخته است و همچنین تأثیر استفاده از این روش‌ها را در یادگیری دانش‌آموزان مورد تحقیق قرار داده است.

روش تدریس سنتی

در روش تدریس سنتی دانش‌آموزان کتاب‌ها و مفاهیم آن را می‌خوانند، حفظ می‌کنند و سعی می‌کنند آن را در حافظه خود بسپارند و سپس هنگام آزمون آنچه را به خاطر سپرده اند پس می‌دهند. معلم بیشتر در تدریس خود صحبت می‌کند و مانند یک حل مسئله تمرینات را حل می‌کند و هم چنین در بیشتر مواقع جزوه می‌گوید و دانش‌آموزان را به استفاده از کتاب‌های حل مسئله راهنمایی می‌کند. معلم به دانش‌آموزان تکلیف می‌دهد، دانش‌آموزان موظف به انجام آن هستند، معلم در آموزش کاملاً فعال است، دانش‌آموزان کاملاً ساکت به او گوش می‌دهند. معلم تمرین می‌دهد و دانش‌آموزان موظف به انجام آن هستند. هدف از یاد دادن حفظ کردن، انجام تکالیف و رونویسی و... است.

روش تدریس نوین

دانش‌آموزان به جز انجام فعالیت‌ها، در انجام کارها نیز شرکت دارند و مفاهیم را به طور مستقیم درک می‌کنند و نتایج را می‌بینند. دانش‌آموزان گروه بندی می‌شوند و در هر گروه به بحث و گفت و گو می‌پردازند و با هم همکاری می‌کنند و نظرات خود را با یک دیگر به اشتراک می‌گذارند. معلم یک راهنماست نه یک راه حل برای مسائل. او به جای پاسخ مستقیم به دانش‌آموزان می‌کوشد تا آنها پاسخ صحیح را پیدا کنند و آنها را به فکر کردن تشویق می‌کند و سعی بر آن دارند با مطرح کردن سوالات متعدد دانش‌آموزان را به چالش بکشند. معلم با پژوهش و تحقیق ارزش ایجاد کرده و این بامر باعث می‌شود تا دانش‌آموزان هدفمند بمانند و اطلاعات را پردازش کنند و بتوانند نگرش کار بردی خود را حفظ کنند.

مقایسه روش‌های تدریس نوین و سنتی

روش‌های سنتی به روش‌هایی گفته می‌شود که اکثر مدارس در دنیا از آن استفاده می‌کنند. که مهمترین روش آن، حفظ و تکرار و پرسش و پاسخ است. روش تدریس سنتی یکی از قدیمی‌ترین روش‌ها است. این روش بسیار سخت بوده و به ارزش‌ها و علایق و استعدادها دانش‌آموزان هیچ توجهی نمی‌شود. این روش معمولاً سخنرانی از طرف معلم و یادداشت برداری از طرف دانش‌آموزان است. اما در روش تدریس نوین دانش‌آموزان مستقیماً با مسئله سر و کار دارند و آن را به صورت تجربی حس می‌کنند و نتیجه را می‌بینند.

بخش اول: (بررسی روش‌های سنتی و تأثیر آنها در یادگیری دانش‌آموزان) روش‌های سنتی روش‌هایی هستند که اکثر مدارس دنیا، در طول تاریخ آموزش و پرورش از آن استفاده کرده‌اند و امروزه نیز یکی از متداول‌ترین روش‌های حاکم بر مدارس هستند. مهمترین این روش‌ها، روش حفظ و تکرار، سخنرانی، پرسش و پاسخ، روش نمایش، ایفای نقش، گردش علمی، بحث گروهی و روش نمایش است.

روش حفظ و تکرار:

روش حفظ و تکرار یکی از قدیمی‌ترین روش‌های آموزشی است. در این روش، به حافظه سپردن مطالب و تکرار و پس دادن آن مهمترین کار به شمار می‌رود. معلمی که بر محتوای درس مسلط است، تمام یا قسمتی از آن را بیان می‌کند و سپس انتظار دارد که شاگردان همان مطالب را به وسیله تمرین و تکرار به خاطر بسپارند تا در جلسه آینده یا

در هنگام امتحان به او پس بدهند. در واقع، در این روش، تدریس عبارت است از ارائه مفاهیم به صورت شفاهی یا کتبی از طرف معلم و تکرار و حفظ کردن و پس دادن آن توسط شاگردان. اقلب پاداش و تنبیه از عوامل ایجاد انگیزه در این روش است، بویژه ترس از امتحان از وسایل مهم تحریک یادگیری شاگردان محسوب می‌شود. ارزشیابی در این روش تنها به منظور سنجش حافظه و میزان تسلط شاگردان بر محتوا صورت می‌گیرد. در این روش، انضباط بسیار سخت و آمرانه است. روابط معلم و شاگرد رسمی و بر اساس احترام و ترس بنا می‌شود. هدف اصلی در این روش، پرورش نیروهای مجرد ذهنی است. مفاهیم حفظ شده در این روش، ارتباطی با دنیای کار و فعالیت ندارد و یادگیری بیشتر بر اساس تمرین و تکرار صورت می‌گیرد.

تمرین‌های حافظه‌ای موجود در بسیاری از کلاس‌های ما از این نوع است. این روش معمولاً انسان خلاق، مبتکر، کارآمد و نقاد تربیت نمی‌کند و رقبت یادگیری را از بین می‌برد و روحیه‌ای نامطلوب ایجاد می‌کند.

محاسن و محدودیت‌های روش حفظ و تکرار:

الف) محاسن:

- ۱- روش حفظ و تکرار برای به خاطر سپردن اصول، قواعد، و قوانین در علوم مختلف روش مناسبی است.
- ۲- برای تعلیم و تربیت جمعی، به منظور حفظ و نگهداری معتقدات، تاریخ، فرهنگ و ادبیات یک ملت مفید است.
- ۳- برای تقویت و پرورش صفاتی از قبیل اطاعت، احترام به گذشته و احترام به مسنترها روش خوبی است.
- ۴- کمتر به معلمان با تجربه نیاز دارد.
- ۵- ارزان‌ترین روش آموزشی است، زیرا در این روش چندان نیازی به امکانات و تجهیزات آموزشی نیست.

ب) محدودیت‌ها:

- ۱- در این روش، ارتباط و همکاری متقابل بین معلم و شاگرد وجود ندارد.
- ۲- به علت وجود انضباط خشک، این روش باعث ایجاد و توسعه روابط نامناسب بین معلم و شاگرد می‌شود.
- ۳- وسیله مناسبی برای برانگیختن حس کنجکاوی شاگردان نیست و به همین دلیل، شاگردان اغلب از محیط مدرسه بیزارند.
- ۴- این روش افراد متفکر، تحلیل‌گر و نقاد پرورش نمی‌دهد.
- ۵- فعالیت در این روش یکنواخت است و به تفاوت‌های فردی توجه نمی‌شود.
- ۶- در فعالیت‌های آموزشی علاقه، رقبت و استعداد شاگردان در نظر گرفته نمی‌شود.
- ۷- معلومات کسب شده رابطه‌ای با زندگی واقعی ندارد.
- ۸- این روش افراد فعال و شایسته برای زندگی اقتصادی و اجتماعی تربیت نمی‌کند.

روش سخنرانی:

- آیا آمادگی دارید به شاگردانتان به نحو احسن آموزش دهید؟
- آیا میدانید چگونه با شاگردانتان رابطه عاطفی مناسبی برقرار کنید؟
- آیا می‌توانید اندیشه‌های خود را به طور منسجم سازمان دهید؟
- آیا می‌توانید شاگردانتان را برانگیزید تا به سخنرانی شما توجه کنند؟
- آیا توانایی نتیجه‌گیری از سخنرانی خود را به نحو مطلوب دارید؟

اگر پاسخ سؤالات فوق منفی باشد، شما برای تدریس مطالب و مفاهیم آموزشی با روش سخنرانی مشکل خواهید داشت.

روش سخنرانی در نظام‌های آموزشی، سابقه‌ای طولانی دارد. ارائه مفاهیم به طور شفاهی از طرف معلم و یادگیری آنها از طریق گوش کردن و یادداشت برداشتن از طرف شاگرد، اساس کار این روش را تشکیل می‌دهد. در این روش، یک نوع انتقال یادگیری رابطه ذهنی بین معلم و شاگرد ایجاد می‌شود. از خصوصیات این روش، فعال و متکلم وحده بودن معلم و پذیرنده و غیر فعال بودن شاگرد است. در فرایند تدریس، تمام عوامل تحت کنترل معلم است. او می‌تواند به هر ترتیبی که خود می‌پسندد درباره موضوع مورد نظر سخن بگوید و هر وقت لازم بداند آن را پایان دهد. انتقال یک پیام جریان فکری یکطرفه از طرف معلم به شاگردان است.

محاسن و محدودیت‌های روش سخنرانی:

هنگام بحث درباره محاسن و معایب روش سخنرانی، به سختی می‌توانیم مطلبی در موافقت و مخالفت با این روش بگوئیم. سؤال بسیار اسرار آمیز این است که چرا در طول قرن‌ها، با وجود ضعف‌ها و کمبودها روش سخنرانی، هنوز این روش باقی‌مانده است و در بیش‌تر نظام‌های آموزشی بکار می‌رود. روش سخنرانی، همچون روش‌های دیگر، دارای محاسن و محدودیت‌هایی است. این محاسن و محدودیت‌هاست که کاربرد آن را در دروس و موقعیت‌های مختلف امکان‌پذیر می‌سازد.

(الف) محاسن:

روش سخنرانی روش مختص کلاس‌های پر جمعیت است. این روش در بررسی زمینه‌ای از اطلاعات کلی از طریق شخصیت فرد، در پیوند دادن مجموعه اطلاعات با هدف‌های زندگی، در برانگیختن علاقه که منجر به درک و فهم قسمتی از مطلب توسط شاگردان بشود، بطور ارزش‌مندی مورد استفاده قرار گرفته است. شاگردانی هستند که از طریق خواندن، به طور مؤثر یاد نمی‌گیرند. سخنرانی می‌تواند آنان را با موضوع اصلی آشنا سازد. سخنرانی می‌تواند در صورت لزوم، مطلب را با کلماتی متفاوت تکرار کند، در صورتی که کتاب‌ها معمولاً یک صورت از کلمات را ارائه می‌دهند. مطالب پیچیده، مخصوصاً نظریه‌ها جدید که هنوز چاپ نشده‌اند، می‌توانند به وسیله سخنرانی‌ها، به طور مؤثری عرضه شوند. سخنرانی‌ها می‌توانند چارچوب، دید و نگرشی جدای از آنچه در مطالب چاپ شده آمده است، به دست دهند. سخنرانی‌ها قادرند بیش از کتاب‌ها ذوق و علاقه بوجود آورند و شور و حرارت ایجاد کنند، همان گونه که دیدن یا شنیدن یک نمایش‌نامه بر خواندن آن برتری دارد.

روش سخنرانی بعلاوه اینکه نسبت تعداد شاگردان به معلم ممکن است خیلی زیاد باشد روشی بسیار ارزان است. روش سخنرانی تا حد زیادی می‌تواند با برنامه معلم تطبیق یابد، در حالی که مطالب چاپی و برنامه‌ریزی شده، چنین امکانی ندارند. معلمان همیشه نمی‌توانند با برنامه‌ریزی قبلی، مطالب و محتوای مورد نظر را چاپ و تکثیر کنند. هیچ روش تدریسی وجود ندارد که مانند روش سخنرانی بتواند در مقابل سایر روش‌ها که فقط با گروه‌ها و موضوعات خاصی در محدوده زمانی تعیین شده‌ای امکان‌پذیرند، قابلیت تطبیق داشته باشد. با توجه به موقعیت‌های زمانی و مکانی و مجموعه تجهیزات، روش سخنرانی بسیار انعطاف‌پذیر است و بعلاوه تقویتی را برای معلم و شاگردان بوجود می‌آورد که در سایر روش‌ها آموزشی نیست. اگر همه عوامل دخیل در تدریس مساوی باشند، در صورتی که معلمان به طور مؤثر سخنرانی کنند، به واسطه توجهی که از فراگیرانشان دریافت می‌کنند، پاداش می‌گیرند. شاگردان نیز ممکن است از اطلاعات و مطالب به وسیله شور و حرارت، شوخی و مذاح، شور و شوق و توجهی که سخنرانی به آنان عطا می‌کند، تقویت شوند. شاگردان ممکن است در سالن سخنرانی با اطمینان خاطر از اینکه توجه و حضورشان در سخنرانی مناسب و مؤثر است، یک نوع احساس محافظت و مواظبت پیدا می‌کنند. موقعیت و وضعیت سخنرانی به شاگردان می‌فهماند که بودن در سخنرانی، توجه داشتن به مطالب، پاسخ خوشنود یا ناخوشنود دادن یا شاید یادداشت‌برداری عملی پسندیده است و این خود موجب رضایت و خوشنودی آنان می‌شود. همچنین ممکن است موقعیت سخنرانی سبب تقویت اجتماعی، ذوق زیبایی، علاقه، اعتماد به نفس و کاهش احساس تنهایی شود. همه این موارد ممکن است جزء محاسن و قابلیت‌های روش سخنرانی به حساب آید.

تحقیقات تجربی زیادی نیز وجود دارد که مزیت روش سخنرانی را نسبت به روش‌های دیگر نشان می‌دهد.

یکی از تحقیقات تجربی، تحقیقات دوبین و تاوجیا (۱۹۶۸) است. در این آزمایش، شاگردانی که با روش سخنرانی آموزش دیده بودند براساس نمرات امتحانات نهایی با شاگردانی که بوسیله سایر روش‌ها، بویژه روش بحث گروهی

آموزش دیده بودند، مقایسه شدند. قضاوت نهایی این است که روش سخنرانی در همان حدود، بلکه بیشتر، نسبت به روش‌های دیگر مؤثر و نافذ است. در يك تجربه دیگر، مك كيچي، كوليک (۱۹۷۵) روش سخنرانی را با روش بحث گروهی براساس سه معیار امتحان واقعی، سطح اندیشه و انگیزش مقایسه کردند. در جدول ذیل، این روش با سه معیار اشاره شده با دو روش دیگر مقایسه شده است.

یکی از نکات قابل نقد در تحقیق ذکر شده این است که معلوم نیست آیا نمرات کسب شده نتیجه روش‌های آموزش است یا تلاش فردی شاگردان؛ زیرا شاگردانی که معمولاً در امتحان نهایی شرکت می‌کنند، نقص‌ها و ضعف‌های روشی را که به وسیله آن آموزش دیده‌اند با مطالعه فردی جبران می‌کنند. این جبران سبب کاهش اختلاف تأثیرات روش‌های مختلف تدریس خواهد شد. متأسفانه، آزمایش‌کنندگان به لزوم از بین بردن اثر خواندن و اصلاح و سایر مطالعات فردی شاگرد که در بین کلاس‌های درس و برای امتحان انجام می‌گیرد، توجه می‌کنند.

(ب) محدودیت‌ها:

در بحث از معایب روش سخنرانی، عده‌ای عقیده دارند که این روش وقتی مفید بود که مواد چاپی وجود نداشت و اکنون که کتاب‌ها به حد وفور وجود دارند و همه می‌توانند بخوانند، دیگر نیازی به استفاده از روش سخنرانی نیست. به عقیده این عده، اگر شاگرد در ضمن سخنرانی - به علت عدم توجه - قسمتی از مطالب سخنرانی را از دست بدهد، تقریباً تمام مطالب سخنرانی را از دست خواهد داد؛ زیرا او نمی‌تواند به عقب برگردد، در حالی که این کار با مواد آموزشی چاپی امکان‌پذیر است. برخی دیگر، همچون مک‌لیش، معتقدند که روش سخنرانی از زمان اختراع چاپ به بعد قابل انتقاد است؛ از این نظر که موجب انفعال شنونده می‌شود و به جای اینکه شاگرد را وادار به فعالیت بیشتر با محیط خود کند، محدود به برداشتن یادداشت می‌نماید.

در روش سخنرانی، به علت اینکه معلم متکلم وحده است، شاگردان چندان فعال نیستند، فقط از حس شنوایی استفاده می‌شود، قدرت تکلم شاگردان چندان تقویت نمی‌شود، تفاوت‌های فردی در آن منظور نمی‌گردد و نسبت به بعضی روش‌ها از اعتبار کمتری برخوردار است؛ اما محدودیت روش سخنرانی، بیشتر متعلق به عدم کاربرد صحیح آن است.

روش سخنرانی اغلب به طور غلط مورد استفاده قرار می‌گیرد؛ یعنی بیش از حد لازم از آن استفاده می‌شود. اغلب سخنرانی‌ها طولانی و خسته کننده است؛ به عبارت دیگر، هدف‌هایی که با روش دیگر تدریس بهتر برآورده می‌شوند با روش سخنرانی تدریس می‌گردند.

روش سخنرانی می‌تواند حالات انفعالی و وابستگی را در شاگردان افزایش دهد و نیز می‌تواند وسیله‌ای برای ابراز عقاید شخصی و گرایش‌های فردی معلم باشد. در کلاس‌هایی که استعدادها و ظرفیت‌های فکری متفاوتند، روش سخنرانی می‌تواند فقط مطلوب و منطبق بر خواسته‌های عده معدودی باشد و عده زیادی را که در بالا یا پائین آن محدوده قرار دارند شامل نشود. سرانجام اینکه روش سخنرانی برای هر معلمی مناسب نیست. این روش مستلزم وجود برخی خصوصیات شخصیتی مانند صدا، روش سخنگوئی، روانی سخن، آرامش و نظم است که در همه معلمان به يك نسبت یافت نمی‌شود. روش‌های تدریس باید با وجود ضعف و قوت معلم تناسب داشته باشند. اگر شخصیت معلم ب روش سخنرانی مطابقت نداشته باشد، بهتر است به جای آنکه سعی در ایجاد این تطابق بنماید، از روش‌های دیگر تدریس، مانند بحث گروهی، تدریس انفرادی و روش آزمایشی استفاده کند.

روش پرسش و پاسخ

پرسش و پاسخ روشی است که معلم بوسیله آن، شاگردان را به تفکر درباره مفهومی جدید یا بیان مطلبی تشویق می‌کند. در این روش، شاگردان تلاش می‌کند با کوشش‌های ذهنی، از معلوم به مجهول حرکت کند. این روش را روش سقراطی گفته‌اند. سقراط معتقد بود که دانش در طبیعت افراد وجود دارد، کافی است که معلم زمینه را مساعد کند و به شاگردان کمک نماید تا او خود به دانش مورد نظر برسد. او از این جهت کار خود را به مامایی تشبیه می‌کرد. سقراط در جلسات بحث با شاگردانش، ابتدا به انتقال اطلاعات یا پاسخ به سؤال یا مسئله‌ای نمی‌پرداخت، بلکه از راه پرسش‌های متوالی، افراد را به تفکر وامی‌داشت و آنان را قدم به قدم هدایت می‌کرد تا خود جواب درست را کشف کنند.

در روش پرسش و پاسخ نیز معلم هنگام جلب توجه شاگردان به مطلب یا درس جدید و تدریس آن، مستقیماً به بیان مطلب نمی‌پردازد، بلکه با طرح سؤال‌های برنامه‌ریزی شده، فعالیت ذهنی شاگردان را در مسیر مطالب و مفاهیم جدید قرار داده، آن را هدایت می‌کند تا خودشان به کشف مفاهیم جدید توفیق یابند. این روش برای مرور مطالبی که قبلاً آموخته شده یا ارزشیابی میزان درکی که شاگردان از مفهوم درس دارند و برای پرورش قدرت تفکر و استدلال آنان، روش بسیار مؤثری است. اما سؤالات باید با توجه به زمینه‌های علمی شاگردان طرح گردد و به گونه‌ای مطرح شود که توجه آنان را برانگیزد و ذهن آنان را به حرکت درآورد.

در کلاس‌های پر جمعیت، معلم باید ترتیبی اتخاذ کند که همه شاگردان در جریان فعالیت‌های آموزشی قرار گیرند و فعالانه به اندیشه و پرسش و پاسخ بپردازند. از طرف دیگر، معلم باید به شاگردان فرصت کافی برای تفکر و تأمل و پاسخ دادن بدهد.

روش پرسش و پاسخ بر سه اصل متکی است:

۱. وجود سؤال یا مسئله‌ای که کنجکاو شاگردان را برانگیزد و آنان را وادار به تلاش ذهنی کند؛
  ۲. طرح سؤال‌های متوالی برای تداوم فعالیت‌های ذهنی؛
  ۳. هدایت تلاش ذهن برای کشف آگاهانه مسئله، بطوریکه نتیجه آن به خلاقیت ذهنی و کسب دانش منجر شود.
- هدف از روش پرسش و پاسخ
- هدف از روش پرسش و پاسخ، تشخیص و تحریک تفکر، توانایی‌ها و علایق، تقویت قدرت استدلال، سنجش و قضاوت، استفاده را تجارب و دانسته‌های گذشته و ایجاد اعتماد به نفس در شاگرد است.

محاسن و محدودیت‌های روش پرسش و پاسخ:

(الف) محاسن:

۱. موجب تقویت اعتماد به نفس در شاگردان می‌شود.
۲. منجر به ایجاد علاقه و تقویت تفکر خلاق در شاگردان می‌شود.
۳. استدلال و قدرت اظهار نظر شاگردان را تقویت می‌کند.
۴. شاگردان را به شرکت در بحث و فعالیت‌های آموزشی و در نتیجه یادگیری مؤثر تشویق می‌کند.
۵. انگیزه فعالیت، مطالعه و تحقیق را در شاگردان افزایش می‌دهد.

(ب) محدودیت‌ها:

۱. این روش برای کلاس‌های پر جمعیت مناسب نیست.
۲. این روش مستلزم هدف‌های مشخص و صرف وقت بسیار است.
۳. در صورت عدم تسلط و مهارت معلم، ممکن است به پراکندگی و انحراف بحث بیانجامد.
۴. در همه دروس قابل اجرا نیست.

روش نمایشی (نمایش علمی)

روش نمایشی بر مشاهده و دیدن استوار است. در این روش، افراد مهارت‌های خاصی را از طریق دیدن فرامی‌گیرند و معلم طرز کاربرد وسیله‌ای یا چگونگی ساختن یک شیء را نشان می‌دهد. شاید این اولین روشی باشد که بشر به کار برده است و در صورت نداشتن امکانات کافی، شاید مناسب‌ترین روش برای آموختن مهارت‌ها باشد؛ زیرا با استفاده از این روش، معلم می‌تواند مهارتی را به تعداد زیادی از شاگردان و در طی زمانی کوتاه ارائه دهد. مهم‌ترین حسن این روش به کارگیری اشیاء حقیقی و واقعی در آموزش است. البته این روش‌ها ب تنهایی به کار نمی‌روند و معلم

ضمن ارائه روش نمایشی، ناچار به استفاده از روش سخنرانی نیز هست. از روش نمایشی برای درس‌هایی که جنبه علمی و فنی دارند بیستر می‌توان استفاده کرد. روش نمایشی از چهار مرحله تشکیل شده است.

محاسن و محدودیت‌های روش نمایشی:

یکی از محاسن این روش بکارگیری اشیاء حقیقی و واقعی است. اگر در هنگام تدریس، شیء یا وسیله مورد نظر در دسترس نباشد، یا دسترسی به آن مشکل باشد، می‌توان از نمونه آن استفاده کرد؛ مثلاً اگر بخواهیم جنس طبقات مختلف کوهی را از نزدیک به شاگردان نشان دهیم، می‌توانیم نمونه کوچکی از سنگ‌های طبقات مختلف آن کوه را به کلاس بیاوریم و از نزدیک به مطالعه آن پردازیم. نمونه کوچک باید دارای ویژگی کامل آن شیء حقیقی باشد. اگر شیء بگونه‌ای باشد که مطالعه مستقیم آن میسر نشود، مثل ساختمان اتم یا کره زمین، برای تجسم یا تفهیم آن می‌توان از بدل یا ماکت استفاده کرد؛ مثلاً برای تفهیم چگونگی گردش زمین به دور خود و خورشید و پیدایش شب و روز و چهار فصل می‌توان از روی مدل ساخته شده با روش نمایشی به تدریس پرداخت یا حتی می‌توان از شاگردان خواست که خود به ساختن چنین مدل‌هایی اقدام کنند. این روش در مدارس فنی که اغلب با ماشین‌آلات سر و کار دارند و وسایل کار بسایر محدود است، روش مناسبی است. اما با توجه به اینکه شاگردان نمی‌توانند از راه تجارب مستقیم و از راه عمل و تمرین و تکرار، مهارت لازم را کسب کنند، یادگیری از کیفیت چندان مطلوبی برخوردار نخواهد بود.

روش ایفای نقش:

روش ایفای نقش را می‌توان برای تجسم عینی موضوعات و درس‌هایی که برای نمایش‌نامه مناسب هستند، بکار گرفت. در این روش، فرد یا افرادی از شاگردان موضوعی را به صورت نمایش‌نامه اجرا می‌کنند.

ایفای نقش – به معنایی که در اینجا به کار می‌رود- به مهارت‌های خاص هنری مانند بازیگری در تئاتر و سینما نیازی ندارد، بلکه معلم بنا به موقعیت، هدف موضوع مورد نظر، به عنوان یک روش از آن استفاده می‌کنند. از ویژگی‌های ممتاز روش ایفای نقش این است که مشاهده کنندگان (شاگردان) با عملیات نمایشی و ایفاگران نقش ارتباط عاطفی برقرار می‌کنند و با هیجان مراحل نمایش را می‌بینند و خود را در صحنه احساس می‌کنند. چون تمرکز حواس و ارتباط عاطفی در این روش زیاد است، یادگیری بهتر و مؤثرتر انجام می‌گیرد.

افرادی که در روش ایفای نقش شرکت دارند عبارتند از:

۱. معلم یا مسئول اجرا: برنامه‌ریزی، فراهم کردن امکانات، و مدیریت اجرایی عملیات و برنامه نمایش به عهده معلم است و اوست که در حقیقت، کارگردان نمایش است.
۲. ایفاگران نقش: ایفاگران نقش شاگردانی هستند که به طور داوطلب یا انتخابی در برنامه شرکت می‌کنند. این افراد الزاماً نیازی به داشتن تجربه و ذوق هنری در زمینه نمایش ندارند.
۳. مشاهده کنندگان: سایر شاگردان جزء مشاهده کنندگان به حساب می‌آیند این افراد در جریان یا پایان نمایش می‌توانند در باره عملیات نمایش اظهار نظر، سؤال یا بحث کنند.

محاسن و محدودیت‌های روش ایفای نقش:

(الف) محاسن:

۱. روش ایفای نقش شاگردان را برمی‌انگیزد که با شور و شوق و هیجان جریان نمایش را دنبال کنند.
۲. فراگیرانی که مشاهده کننده هستند، در احساس ایفاگران نقش سهیم می‌شوند و خود را در صحنه نمایش احساس می‌کنند. این ارتباط عاطفی، در یادگیری و القای احساسات تأثیر فراوان دارد.
۳. با این روش، می‌توان زمینه بحث گروهی را فراهم ساخت.

۴. این روش برای رفع کمرویی شاگردان خجالتی روش مفیدی است؛ به همین دلیل، معلم باید افراد کمرو را به شرکت در نمایش، بویژه ایفای نقش تشویق کند. البته باید به اینگونه افراد، ابتدا نقش‌های ساده محول شود؛ زیرا اگر نقش مشکل به آنان سپرده شود، و نتوانند به خوبی از عهده آن برآیند، ممکن است کمرویی در آنان تشدید و تقویت شود.

۵. این روش برای دروسی مانند تاریخ و علوم اجتماعی روش مناسبی است.

(ب) محدودیت‌ها:

۱. روش ایفای نقش برای تحقق هدف‌های پیچیده آموزشی مناسب نیست؛ زیرا پرداختن به مسائل مشکل، به تدارکات زیاد و تخصص هنری نیاز دارد؛ بنابراین، از این روش می‌توان برای رسیدن به هدف‌های آسان و کلی استفاده کرد.

۲. این روش بدلیل اینکه در ظاهر جنبه نمایشی و هنری دارد، یک روش آموزشی جدی تلقی نمی‌شود.

۳. روش ایفای نقش به اجرای درست، صرف وقت کافی و تهیه تدارکات نیاز دارد و اجرای آن وقت‌گیر است.

روش گردش علمی

روش گردش علمی گامی برای مطالعه جامعه است که با توجه به هدف‌های معین آموزشی، از طرف معلم و شاگرد طراحی و تنظیم می‌شود. اجرای این روش مستلزم توجه به نکات مختلفی است که معلم و شاگرد باید آنها را رعایت کنند. اولین مسئله‌ای که باید مورد توجه واقع شود، میزان ارزش، ظرفیت و کیفیت گردش علمی است. اگر انتظار داشته باشیم که از این روش نتایج خوبی حاصل شود، باید قبل از اجرا به طراحی بپردازیم تا در کسب هدف‌های آموزشی، مطمئن‌تر باشیم.

روش گردش علمی را از نظر زمان می‌توان به چهار نوع تقسیم کرد:

۱. گردش علمی کوتاه مدت و سریع. در این نوع گردش‌های علمی، یک یا دو نفر از شاگردان در طول ساعت درسی انتخاب می‌شوند تا تجربه‌ای را در خارج از کلاس کسب کنند؛ مثلاً اگر سؤال شود «درجه برودت برف چقدر است؟» یا «مساحت باغچه حیاط مدرسه که بشکل مستطیل است، چند متر مربع است؟» برای یافتن پاسخ می‌توان چند نفر از فراگیران را مأمور کرد تا با وسایلی مانند یک بیل کوچک و دماسنج یا یک متر نواری و دفتر و مداد، پاسخ مسئله را عملاً در حیاط مدرسه که برف در آن نشسته است یا باغچه در آن قرار دارد، پیدا کنند. اگر چه این عمل ممکن است بیش از چند دقیقه طول نکشد، اما بدلیل اینکه این کار محیط کلاس را با محیط خارج از کلاس پیوند داده است، گردش علمی نامیده می‌شود.

۲. گردش علمی یک یا دو ساعته. بدادن یک طرح کلی می‌تواند از دقایق یک جلسه تدریس در خارج از کلاس استفاده کرد و تحقیقات اثر بخشی را در محیط مدرسه یا در اطراف آن انجام داد؛ مثلاً با توجه به مطالعه کتاب علوم می‌توان فراگیران را تجهیز کرد تا گله‌ها و گیاهان حیاط مدرسه یا زمین‌های اطراف مدرسه را مورد مطالعه قرار دهند و گزارش تهیه کنند.

۳. گردش علمی روزانه. این نوع گردش علمی شامل موضوعاتی مانند بازدید از یک نمایشگاه یا کارخانه است و چون محیط مدرسه را با محیط زندگی واقعی شاگردان پیوند می‌دهد، برای شاگردان بسیار مفید است، اما ممکن است در دوره‌های پیش دانشگاهی، مانند راهنمایی و دبیرستان در روند برنامه‌های مدرسه اختلال ایجاد کند. در این صورت، بهتر است گردش علمی در روزهایی که تعطیل رسمی است انجام گیرد.

۴. گردش علمی هفتگی و ماهانه. از گردش علمی هفتگی و ماهانه معمولاً در مدارس ابتدایی استفاده نمی‌شود، ولی فراگیران دوره‌های راهنمایی، دبیرستان و بویژه دانشگاه‌ها می‌توانند از این روش بخوبی استفاده کنند.

گردش علمی را از نظر برنامه ریزی می‌توان به سه مرحله تقسیم کرد:

الف) فعالیتهای قبل از رفتن به گردش علمی. آمادگی برای گردش علمی همانند آمادگی برای سایر فعالیتهای آموزشی است، اما در هر گردش علمی مواردی وجود دارد که حتماً باید به آن توجه شود. برای بالا بردن کیفیت آموزشی گردش علمی و جلوگیری از بعضی موانع احتمالی، باید در این مرحله اقدامهای زیر به عمل آید:

- محلی که برای گردش علمی در نظر گرفته شده است، قبلاً بازدید شود و با افراد مسئول آن محل صحبت شود.

- موضوع گردش علمی باید با مدیر موسسه آموزشی در میان گذاشته و موافقت او اخذ شود.

- اجازه کتبی از اداره مربوط و اولیای شاگردان گرفته شود.

- هدف گردش علمی دقیقاً مشخص شود.

- مدتی قبل از شروع بازدید، ساعت و تاریخ بازدید، دقیقاً به مسئولان محل مورد بازدید اعلام شود.

- درمورد تهیه وسیله حمل و نقل و بودجه گردش علمی، با همکاری مدرسه و اولیای فراگیران اقدام لازم به عمل آید.

- سؤالاتی که شاگردان درضمن گردش علمی باید پاسخ گویند، دقیقاً تهیه و تنظیم و تکثیر شود.

- وظایف هر یک از شاگردان درجمع آوری اطلاعات و مدارک برای تهیه گزارش معین شود.

- طرز رفتار شاگردان هنگام بازدید، بویژه رعایت نکات ایمنی گوشتهزد شود.

- نوع لباس و وسایلی که برای گردش علمی لازم و ضروری است معین و مشخص شود.

ب) فعالیتهای ضمن گردش علمی. از هنگام حرکت ربای گردش علمی، معلم باید نوع برخورد شاگردان و فعالیتهای آنان را کاملاً زیر نظر گرفته، هدایت کند، او باید برای مطالعه مناطقی که از آنها خواهند گذشت، برنامه هایی در نظر بگیرد؛ مثلاً می تواند در مورد موقعیت جغرافیایی، تاریخی و اجتماعی این نقاط در داخل اتوبوس یا وسیله نقلیه بحثی ترتیب دهد و این بحث را برای آگاهیو یادگیری بیشتر، شخصاً هدایت کند.

پس از رسیدن به محل و آشنایی با معلم راهنما، بدون هدر دادن زمان، باز دید را آغاز و سعی کند :

بازدید را طبق برنامه زمانی پیش ببرد؛

- شاگردان را در یافتن پاسخ سؤالاتشان یاری کند؛

- جریان بازدید را به گونه ای هدایت کند که همه شاگردان در جمع آوری اطلاعات، شرکت فعالانه داشته باشند.

البته باید توجه داشت که انجام دادن همه فعالیتهای طبق برنامه ای که پیش بینی شده بسیار مشکل است؛ زیرا ممکن است عوامل متعدد و مختلف روال طبیعی برنامه را به هم بزنند؛ به همین دلیل ، در همه حال ، انعطاف پذیری در اجرای برنامه را نباید از نظر دور داشت. معلم برای کسب اطمینان از کیفیت گردش علمی، باید در پایان فعالیت با شاگردانی که مسؤل جمع آوری پاسخها گردآوری مطالب و مأخذ مربوط و تهیه عکس بوده اند ، صحبت کند تا مطمئن شود که کارشان را همانگونه که پیش بینی شده بود، پیش برده اند یا نه. ممکن است سؤلهای جدیدی به نظر شاگردان برسد که قبلاً در مورد آنها فکر نشده باشد؛ در این صورت، زمانی نیز بای پاسخ به این سؤالات باید در نظر گرفته شود.

ج) فعالیتهای پس از گردش علمی . پس از گردش علمی لازم است که شاگردان در کلاس، فعالیتهای علمی متنوعی انجام دهند. این فعالیتهای می تواند با توجه به هدف، محدود یا وسیع و گسترده باشد. نمیتوان انتظار داشت که همه شاگردان به یک نسبت از گردش علمی استفاده کرده باشند. فعالیتهای بعد از گردش علمی وسعت و عمق بهره گیری شاگردان را از گردش علمی روشن می سازد. معمولاً در فعالیتهای پس از گردش علمی است که یاد گیری طبقه بندی و تثبیت می شود. این موضوع صادق است که شاگردان نتایج گردش علمی خود را به صورت نثر، نظم، داستان و نمایشنامه در کلاس ارائه دهند. نگارش خلاصه آنچه اتفاق افتاده است، معمولاً نشاندهنده موقعیت گردش علمی است. با شرکت در تهیه گزارش و بحث در باره گردش علمی، شاگردان قادر خواهند بود نتایج گردش علمی را به عنوان تجربه

شخصی خود قلمداد کرده، یادگیری خود را تقویت کنند و به عنوان يك تجربه به دست آمده در خارج مدرسه ارج بگذارند.

گزارش نهایی گردش علمی می تواند به صورت نوشته ای توسط معلم یا شاگردان در اختیار مدرسه قرار داده شود تا در کتابخانه بایگانی شود و در موارد دیگر مورد استفاده قرار گیرد. مزایای این روش را می توان در پیوند فعالیت های مدرسه با جامعه، کسب تجارب واقعی و فعال بودن شاگردان دانست و از محدودیت های آن می توان به عدم تکافوی امکانات، نیاز به زمان بیشتر، و برهم خوردن برنامه رسمی مدرسه اشاره کرد.

روش بحث گروهی

روش بحث گروهی گفتگویی است سنجیده و منظم درباره موضوعی خاص که مورد علاقه مشترك شرکت کنندگان در بحث است. روش بحث گروهی برای کلاس هایی قابل اجراست که جمعیتی بین ۶ تا ۲۰ نفر داشته باشند. در صورت بالا بودن جمعیت کلاس، باید آنها را به گروه های کوچکتر تقسیم نمود یا از روش های دیگر استفاده کرد. در این روش، معمولاً معلم موضوع یا مسأله خاصی را مطرح می کند و شاگردان در باره آن به مطالعه، اندیشه، بحث و اظهار نظر می پردازند و نتیجه می گیرند مطرح می کند و شاگردان در باره آن به مطالعه، اندیشه، بحث و اظهار نظر می پردازند و نتیجه می گیرند مطرح می کند و شاگردان در باره آن به مطالعه، اندیشه، بحث و اظهار نظر می پردازند و نتیجه می گیرند؛ بنابراین - بر خلاف روش سخنران- در این روش، شاگردان در فعالیت های آموزشی فعالانه شرکت می کنند و مسئولیت یادگیری را به عهده می گیرند. آنان در ضمن مباحثه، از اندیشه و نگرش های خود با ذکر دلایل متکی بر حقایق، مفاهیم و اصول علمی دفاع می کنند. در اجرای صحیح بحث گروهی، شاگردان باید توانایی سازماندهی عقاید دیدگاه های خود، انتقادات دیگران- چه درست و چه نا درست- و ارزیابی نظر های مختلف را در ضمن بحث داشته باشند؛ به عبارت دیگر، روش بحث گروهی روشی است که به شاگردان فرصت می دهد تا نظرها، عقاید و تجربیات خود را با دیگران در میان بگذارند و اندیشه های خود را با دلایل مستند بیان کنند.

چه دروس و موضوعاتی را می توان با روش بحث گروهی تد ریس کرد؟

روش بحث گروهی در مورد دروس و محتوا هایی قابل اجراست که دارای ویژگی های زیر باشند:

۱- مورد علاقه مشترك شرکت کنندگان در بحث باشد. روش بحث گروهی، مشخصاً متضمن حل مسائلی است که از طرف معلم یا شاگردان انتخاب و طرح می شود. روش بحث گروهی شبیه روش مکاشفه ای است. در این روش، شاگردان بیش از استفاده از کتاب یا معلم، خود موظف به یافتن نتایج، اصول و راه حلها هستند. چنین امری امکان ندارد، مگر اینکه شاگردان به موضوع یا مسأله ویافتن پاسخ و حل آن علاقه مند باشند.

۱. شاگردان در باره آن اطلاعات لازم را داشته باشند یا بتوانند کسب کنند. اگر بحث گروهی در زمینه ای تدارك شود که برای شرکت کنندگان آسان و در خور فهم نباشد یا زمینه لازم برای کسب اطلاعات وجود نداشته باشد، برای آنان فعالیت معنا و مفهومی نخواهد داشت و حتی قادر به چنین بحثی نخواهند بود.

۲. در باره آن بتوان نظر های مختلف و متفاوتی اظهار داشت.

در میان دروس مختلف، بعضی از مباحث علمی آنچنان شکل گرفته اند که در درجه بالایی از توافق قرار دارند. آنها مفاهیم، اصول و روش هایی هستند که هیچ کس نمی تواند در مورد آنها شك کند؛ مانند ریاضیات، علوم طبیعی و مهندسی. درباره این علوم معمولاً از بابت اینکه چه چیز هایی مهم و کدام مفاهیم و اصول با ارزش هستند و چگونه سازماندهی شده اند، همه توافق دارند. برعکس، در علوم مانند علوم اجتماعی، تاریخ، اقتصاد، فلسفه، علوم سیاسی، روانشناسی و جامعه شناسی چنین توافقی وجود ندارد. در زمینه این دسته از علوم، از اینکه چه اصول و مفاهیمی خوب، مهم، واقعی، معتبر یا درست و زیباست هرگز به توافق سطح بالا نخواهیم رسید. بنابراین، دروسی مثل دروس گروه اول که هدف آگاهی و شناخت آنهاست، بهتر از توسط معلم تدریس شود. این گونه دروس برای بحث گروهی مناسب نیستند، در حالی که دروس گروه دوم چون در مورد آنها توافق در حد بالا وجود ندارد و می توان نظر های مختلف درباره آنها اظهار داشت، برای روش بحث گروهی مناسب هستند.

علاو بر موارد فوق، در اجرای روش بحث گروهی توجه به شخصیت معلم از اهمیت خاصی برخوردار است. اجرای مطلوب روش بحث گروهی تا اندازه زیادی بستگی به شخصیت معلم و درجه خون گرمی او دارد. بعضی از معلمان

قدرت بردباري، توانايي نظم‌بخشیدن و سازماندهي ندارند. آنان از بحث گروهی‌اي – که با توجه به هدف‌ها – خوب سازماندهي نشده باشد و به صورت منطقي پيش نرود، ناراحت و آشفته می‌شوند. متأسفانه، چنین افرادی با روش بحث گروهی چندان سازگاری ندارند.

روش بحث گروهی به معلمي تیزهوش نیاز دارد که برای پی‌گیری انحرافات بحث، بدون از دست دادن خط کلی مباحثه، به نکات اصلی بحث توجه کافی داشته باشد. معلمي که در تدریس از روش بحث گروهی استفاده می‌کند، باید قدرت تصمیم‌گیری داشته باشد. او نیاز دارد بخشی از قدرت خود را برای کنترل عمومی کلاس بکار گیرد؛ زیرا در روش بحث گروهی، هر شرکت کننده این امکان را دارد که بحث را به سمت نگرش‌های خود بکشانند. معلم باید بتواند تصمیم بگیرد و اجازه ندهد بحث از مسیر خود خارج شود. معلمي که فاقد چنین صفاتی باشد، برای اجرای روش بحث گروهی به هیچ‌وجه مناسب نخواهد بود.

در چه موقعیتی و برای چه هدفی می‌توان از روش بحث گروهی استفاده کرد؟

علاو بر انتقال نهایی و تبادل اندیشه برای نیل به اهداف ذیل می‌توان از روش بحث گروهی استفاده کرد:

۱. ایجاد علاقه و آگاهی مشترك در زمینه‌اي خاص؛

۲. ایجاد و پرورش تفکر انتقادی؛

۳. ایجاد توانایی اظهار نظر در جمع؛

۴. تقویت توانایی انتقادپذیری؛

۵. ایجاد و تقویت توانایی مدیریت و رهبری در گروه؛

۶. تقویت قدرت بیان و استدلال؛

۷. تقویت قدرت تحلیل و تصمیم‌گیری؛

۸. آشنایی با روش کسب اطلاعات و حل مسائل؛

۹. ایجاد رابطه مطلوب اجتماعی.

محاسن و محدودیتهای روش بحث گروهی

الف (محاسن

۱. با بحث گروهی، افراد می‌توانند در عقاید و تجربیات یکدیگر سهیم شوند.

۲. با روش بحث گروهی، همکاری گروهی و احساس دوستی در بین اعضا تقویت می‌شود.

۳. در جریان بحث گروهی، فرصتی فراهم می‌شود که افراد، خود را مورد ارزیابی قرار دهند.

۴. در فرایند بحث گروهی، اعتماد به نفس در افراد تقویت می‌شود و روحیه نقاد در آنان ایجاد می‌شود.

۵. بحث گروهی، هراس افراد کمرو و خجالتی را برای صحبت کردن در جمع کاهش می‌دهد.

۶. روش بحث گروهی قدرت مدیریت و رهبری فراگیران را تقویت می‌کند.

۷. روش بحث گروهی در تقویت استدلال و قدرت اندیشه منظم، بسیار مفید است.

ب) محدودیتهای

۱. این روش برای کلاسهای پرجمعیت قابل اجرا نیست.

۲. برای شاگردان دوره ابتدایی چندان مناسب نیست.

۳. روش اجرای آن بسیار مشکل است و به مهارت احتیاج دارد.

روش آزمایشی (آزمایشگاهی)

اساس این روش بر اصول یادگیری اکتشافی استوار است؛ به این معنی که در این روش، مستقیماً چیزی آموزش داده نمی‌شود، بلکه موقعیت و شرایطی فراهم می‌شود تا شاگردان خود از طریق آزمایش به پژوهش بپردازند و جواب مسأله را کشف کنند؛ به عبارت دیگر، روش آزمایشی فعالیتی است که در جریان آن، شاگردان عملاً با به کار بردن وسایل و تجهیزات و مواد خاصی درباره مفهومی خاص تجربه کسب کنند. آزمایش معمولاً در آزمایشگاه انجام می‌شود، اما نداشتن آزمایشگاه مجهز یا وسایل مناسب در مدرسه نباید دلیلی بر عدم اجرای این روش باشد. در بسیاری از موارد، برای انجام دادن آزمایش وسایل چندان پیچیده‌ای مورد نیاز نیست و حتی اینگونه وسایل را می‌توان با کمک شاگردان فراهم نمود. این روش برای موضوعات علوم تجربی و روش بسیار مناسبی است، ولی امروزه در روانشناسی و سایر علوم انسانی نیز از آن استفاده می‌شود.

روش آزمایشی ممکن است به منظورهای مختلفی به کار رود؛ مثلاً گاهی ممکن است این روش به منظور آشنا کردن با جنبه‌های علمی یک جنبه مفهومی و زمانی به منظور فراهم آوردن محیطی مناسب برای حل مسأله‌ای به کار گرفته شود. در هر صورت؛ معلم باید جهت کلی فعالیت را مشخص کند و اطلاعات و راهنمایی‌های لازم را در اختیار شاگردان قرار دهد. روش آزمایشی می‌تواند کیفیت یادگیری را افزایش دهد و یک عامل بسیار برانگیزنده در فعالیت آموزشی باشد. این روش می‌تواند برای ارضای حس کنجکاوی و تقویت نیروی اکتشاف و اختراع و پرورش تفکر انتقادی فراگیران، بسیار مفید باشد و در شاگردان اعتماد به نفس و رضایت خاطر ایجاد کند. روش آزمایشی می‌تواند فعالیت‌های آموزشی را برای فراگیران جالب توجه و شیرین نماید و در نتیجه، کمتر آنان را خسته و بی‌حوصله کند. نقش معلم در این روش هدایت شاگردان و نظارت بر کار آنان است. در آزمایش‌هایی که شاگردان با وسایل و مواد خطرناک سر و کار دارند، ممکن است به علت بی‌تجربه بودن شاگردان، ضایعاتی به دستگاه‌ها وارد شود؛ بنابراین، معلم باید چگونگی کار با دستگاه‌ها را دقیقاً برای آنان توضیح دهد و بر کارشان نظارت داشته باشد و در موارد خاصی که احتمال بروز خطر زیاد است یا دستگاه منحصر به فرد است، معلم باید شخصاً به آزمایش بپردازد. البته در این صورت، روش آموزش روش نمایشی خواهد بود نه روش آزمایشی.

بسیار مشاهده شده است که معلم یا شاگردان وقتی که به آزمایش می‌پردازند، به پاره‌ای از مسائل که رعایت آنها ضمن آزمایش لازم و ضروری است توجه نمی‌کنند و یا در بعضی موارد که معلم به آزمایش می‌پردازد، جواب لازم را از آزمایش دریافت نمی‌کنند. این امر موجب نگرانی معلم و گاهی خنده شاگردان می‌شود. به همین دلیل، توصیه می‌شود که پیش از آزمایش و در ضمن آن نکات زیر رعایت شود:

۱. وسایل و ابزار آزمایش قبل از تدریس فراهم و سازماندهی شود.
۲. قبل از آزمایش، برای اطمینان از گرفتن نتیجه مطلوب، آزمایش به صورت تمرینی انجام شود.
۳. هنگام آزمایش وسایل مورد نیاز روی جعبه آزمایش قرار داده شود.
۴. برای جلوگیری از انحراف توجه شاگردان، وسایل اضافی در داخل جعبه آزمایش گذاشته شود.
۵. قبل از آزمایش به وسیله پرسش توجه شاگردان به جریان آزمایش جلب شود.
۶. آزمایش به گونه‌ای انجام شود که همه شاگردان به راحتی بتوانند آن را ببینند.
۷. در ضمن آزمایش، از سایر روش‌ها، مثلاً روش سخنرانی نیز استفاده شود.

قبل از شروع آزمایش، معلم باید برای هرچه بهتر کردن روش آزمایش نکات زیر را رعایت کند:

۱. ابتدا شاگردان را گروه‌بندی کند. گروه‌بندی باید بر اساس امکانات و تعداد شاگردان صورت گیرد.
۲. مراحل فعالیت و وظایف اعضای هر گروه را دقیقاً مشخص کند.
۳. روش صحیح انجام دادن آزمایش را به طور دقیق و روشن برای شاگردان توضیح دهد.

۴. وسایل موجود در آزمایشگاه را بر حسب نیاز هر گروه بین آنان تقسیم کند.

۵. نکات ایمنی لازم را به شاگردان گوشزد کند.

۶. از شاگردان بخواهد که را نتایج گزارش کتبی تهیه کنند. گزارش‌ها باید مستقیماً حاصل مشاهده باشد و از روی نتایج آزمایش نوشته شود. البته نظارت و کنترل معلم در هیچ‌یک از مراحل آزمایش شاگردان نباید قطع شود.

محاسن و محدودیت‌های روش آزمایشی:

(الف) محاسن.

۱. چون یادگیری از طریق تجارب مستقیم حاصل شد است، یادگیری با ثبات‌تر و مؤثرتر خواهد بود.

۲. شاگردان علاوه بر دست یافتن به هدف‌های آموزشی، روش آزمایش کردن را نیز یاد می‌گیرند.

۳. در شاگردان انگیزه مطالعه و تحقیق تقویت می‌شود.

۴. حس کنجکاوی شاگردان ارضاء می‌شود و آنان اعتماد به نفس پیدا می‌کنند.

۵. نیروی اکتشاف، اختراع، و تفکر علمی در شاگردان تقویت می‌شود.

۶. این روش فعالیت‌های آموزشی را برای فراگیران جالبی و شیرین می‌کند و در نتیجه، آنان را کمتر خسته و بی‌حوصله می‌کند.

(ب) محدودیت‌ها.

۱. احتیاج به وسایل و امکانات فراوان دارد، لذا در مقایسه با سایر روش‌های تدریس از نظر اقتصادی گران تمام می‌شود.

۲. به معلمان آگاه و مجرب که خود با روش آزمایشی اشنایی داشته باشند، نیاز دارد.

۳. نسبت به سایر روش‌ها ممکن است اطلاعات و معلومات کمتری در اختیار شاگردان قرار دهد و دامنه لغات و مفاهیم آنان تقویت نشود.

۴. در صورت عدم کنترل، ممکن است به صورت غلط اجرا شود و این روش غلط در رفتار شاگردان تثبیت گردد.

روش‌های سنتی به روش‌هایی گفته می‌شود که اکثر مدارس دنیا، در طول تاریخ آموزش و پرورش از آن استفاده کرده‌اند و امروزه نیز یکی از متداول‌ترین روش‌های حاکم بر مدارس هستند. مهم‌ترین این روش‌ها، روش حفظ و تکرار، سخنرانی، پرسش و پاسخ، روش نمایشی، ایفای نقش، گردش علمی، بحث گروهی و روش آزمایشی است. روش حفظ و تکرار از قدیمی‌ترین روش‌های آموزشی است. محور فعالیت در این روش، حفظ و تکرار مطالب آموزشی است. در این روش، انضباط بسیار سخت و آمرانه است و به علاقه، استعداد و تفاوت‌های فردی شاگردان توجه نمی‌شود.

روش سخنرانی نیز سابقه‌ای طولانی دارد. اساس این روش ارائه اطلاعات شفاهی از طرف معلم و یادگیری آن از طریق گوش کردن و یادداشت برداشتن از طرف شاگرد است. در این روش، معمولاً معلم فعال و شاگرد پذیرنده و غیر فعال است. مراحل اجرایی این روش عبارت است از: آمادگی برای سخنرانی، مقدمه، ارائه محتوا و جمع‌بندی و نتیجه‌گیری. در هر یک از این مراحل، مسائلی را باید مورد توجه قرار داد؛ مثلاً در مرحله آمادگی، سخنران باید از نظر تجهیزات و از لحاظ علمی و عاطفی کاملاً آماده باشد. در مقدمه سخنرانی، ایجاد رابطه بین معلم و شاگردان، جلب توجه شاگردان، ایجاد انگیزش استفاده از پیش سازماندهنده و گرفتن پیش‌آزمون بسیار مهم است؛ زیرا زمینه لازم را برای شنیدن محتوای سخنرانی فراهم می‌کند. در مرحله ارائه متن و محتوای سخنرانی، سخنران باید به جامع بودن محتوا و سازماندهی منطقی آن، رابطه جزء با کل، همبستگی تسلسلی مطالب، ایجاد رابطه بین هدف و محتوا و جلب توجه مستمر شاگردان در طول سخنرانی با به کارگیری محرک‌های مختلف – فعالیت‌های جسمی و استفاده از

طنز و پرسش و پاسخ – توجه داشته باشد. در جمع‌بندی سخنرانی، معلم حتی‌الامکان باید سعی کند از وجود شاگردان استفاده کند.

در روش پرسش و پاسخ که عده‌ای آن را روش سقراطی نیز گفته‌اند، معلم می‌کوشد با طرح سؤال، شاگردان را به تفکر و تلاش ذهنی وادار کند. این روش برای کلاس‌های پرجمعیت کارایی چندانی ندارد.

در روش نمایشی، شاگردان از طریق دیدن، مهارت خاصی را یاد می‌گیرند. این روش زمانی به کار می‌رود که تجهیزات و امکانات آموزشی بسیار محدود یا منحصر به فرد باشد. روش نمایشی در چهار مرحله آمادگی، توضیح، نمایش، و آزمایش و سنجش اجرا می‌شود. البته گاهی مراحل توضیح و نمایش در هم ادغام می‌شود.

روش ایفای نقش نیز یکی دیگر از روش‌های سنتی است که برای تجسم عینی بعضی از موضوعات درسی به کار می‌رود. از ویژگی‌های بارز این روش ارتباط عاطفی بین ایفاگران نقش و بینندگان (شاگردان) است. که در یادگیری، بویژه یادگیری در سطوح مختلف حیطه عاطفی بسیار مؤثر است.

روش گردش علمی نیز از روش‌هایی است که امروزه کاربرد زیادی دارد. روش گردش علمی با توجه به مدت زمان اجرای آن به روش علمی بسیار کوتاه مدت، گردش علمی چند ساعته، گردش علمی روزانه و گردش علمی هفتگی و ماهانه تقسیم می‌شود.

این روش از نظر اجرا شامل سه مرحله است:

۱. فعالیت‌های قبل از گردش علمی؛
۲. فعالیت‌های ضمن گردش علمی؛
۳. فعالیت‌های بعد از گردش علمی.

هنگام اجرای این روش، توجه به نکات مهمی همچون اخذ موافقت از اداره آموزش و پرورش و والدین شاگردان، رعایت نکات ایمنی و انطباق محل بازدید با هدف‌های آموزشی از اهمیت خاصی برخوردار است.

روش گردش علمی روشی است که آموزش را از درون کلاس به بیرون کلاس سوق می‌دهد و زمینه ارتباط مدرسه با جامعه را فراهم می‌کند.

روش بحث گروهی یکی از روش‌های مؤثر آموزشی است؛ زیرا محور کار در این روش فعالیت شاگرد است. این روش برای کلاس‌های کم‌جمعیت قابل اجراست. در این روش، مطالب علمی مستقیماً بوسیله معلم در اختیار شاگردان قرار نمی‌گیرد. معرفی منابع توسط معلم صورت می‌گیرد، اما شاگردان خود به مطالعه و جمع‌آوری اطلاعات می‌پردازند. در این روش، علاقه و تسلط شاگرد بر محتوا بسیار مهم است. و علاوه بر کسب اطلاعات علمی، تفکر شاگرد پرورش می‌یابد، توانایی اظهار نظر در جمع در او ایجاد می‌شود و او انتقاد پذیر و انتقاد گر بار می‌آید. علاوه بر این، توانایی مدیریت، قدرت بیان، استدلال، تحلیل و تصمیم‌گیری تقویت می‌شود. روش بحث گروهی همانند سایر روش‌ها دارای مراحل آمادگی و برنامه‌ریزی و اجراست. در مرحله آمادگی و برنامه‌ریزی، عواملی همچون انتخاب موضوع، فراهم کردن زمینه‌های مشترک، نحوه آرایش شبکه‌های ارتباطی، ارتباط افراد و تعیین نقش‌ها باید مورد توجه قرار گیرد. معلم باید در مرحله اجرا به نکاتی همچون وظایف خودش نحوه شرکت شاگردان در بحث، کنترل و هدایت بحث و وظایف شاگردان در بحث توجه داشته باشد. روش بحث گروهی اگر به دقت طراحی و اجرا نشود، موجب بدآموزی خواهد شد.

آخرین روشی که در این فصل تحلیل شده است، روش آزمایشگاهی یا آزمایشی است. این روش بر اصول یادگیری اکتشافی استوار است و بدین علت، عده‌ای آن را جزء الگوی حل مسئله دانسته‌اند در این روش شاگردان از طریق آزمایش به کسب تجربه مستقیم می‌پردازند. روش آزمایشی برای دروسی مانند علوم تجربی، روش بسیار مناسبی است. در این روش، هدایت معلم بسیار حائز اهمیت است. قبل از شروع آزمایش شاگردان، معلم باید نحوه آزمایش، نکات ایمنی و چگونگی تنظیم گزارش را به شاگردان بیاموزد. در مواقعی که ابزار و مواد آزمایش خطرناک یا نادر است، بهتر است معلم، خود آزمایش را انجام دهد.

بخش دوم: بررسی روش‌های جدید تدریس و تأثیر آنها در یادگیری دانش‌آموزان :

بحث در مورد روش‌های تدریس جدید در دو قسمت تحت عنوان «روش‌های آموزش انفرادی» و «روش واحدها» مطرح شده است. انفرادی کردن آموزش یکی از پدیده‌های مهم سال‌های اخیر نظام آموزشی است. آموزش انفرادی، الزاماً به معنای آموزش یک شاگرد توسط یک معلم یا برنامه خاص نیست، بلکه به معنای آموزش بر اساس توانایی‌های شاگرد است. اف.اس.کلر با انتشار مقاله‌ای به آموزش انفرادی حیاتی تازه بخشیده است و بدعت خاصی را در دانشگاه‌ها و دانشکده‌ها بنیاد نهاده است. اساس کار کلر بر مفاهیم زیر استوار بود:

- ۱- پیشرفت بر اساس توان فردی.
- ۲- یادگیری تا حد تسلط.
- ۳- تدریس خصوصی.
- ۴- راهنمایی.
- ۵- به کارگیری روش‌های مکمل همراه با آموزش سنتی.

روش‌های آموزش انفرادی.

بسیاری از روانشناسان و مربیان آموزشی اعتقاد دارند که موقعیت یادگیری باید چنان سازماندهی شود که هر شاگرد بر اساس توانایی‌های خود به فعالیت و یادگیری بپردازد. برای نیل به چنین هدفی، روش‌های آموزش انفرادی، روش‌های بسیار مناسبی هستند؛ زیرا در این نوع از روش‌ها، شاگردان بر حسب توانایی‌شان پیش می‌روند و معلم نیز وقت کمتری صرف تدریس و زمان بیشتری صرف رسیدگی به فرد شاگردان می‌کند. البته اولین و اساسی‌ترین گام در راه تحقق چنین هدفی پذیرفتن مفهوم «شاگرد محوری» در طراحی و آموزش است. در بسیاری از موارد، دستیابی به هدف‌های آموزشی از طریق آموزش انفرادی بسیار آسان‌تر و امکان‌پذیرتر از روش‌های سنتی دیگر است، بویژه اگر روش آموزش انفرادی به طور صحیح به کار گرفته شود، روحیه استقلال‌طلبی شاگردان در اجرای طرح‌های کوچک و بزرگ تقویت می‌شود. آموزش انفرادی، الزاماً به معنای آموزش یک نفر شاگرد توسط یک معلم یا برنامه خاص نیست. آموزش انفرادی ممکن است به صورت گروهی نیز انجام گیرد. البته وقتی آموزش انفرادی به صورت گروهی طراحی می‌شود، بهتر است گروهی از شاگردان که دارای ویژگی‌های مشترک هستند، تحت آموزش قرار گیرند. روش‌های آموزش انفرادی از نظر نحوه اجرا و مواد آموزشی عبارتند از:

- آموزش برنامه‌ای (PI)؛
- آموزش بوسیله رایانه (CAI)؛
- آموزش انفرادی تجویز شده (IPI)؛
- آموزش انفرادی هدایت شده (IGE)؛

تمام روش‌های فوق ریشه در «آموزش برنامه‌ای» دارند. این روش‌ها از زمانی که فناوری تولید مواد آموزشی گسترش یافت، در نظام‌های آموزشی مطرح شدند.

هدف‌های آموزشی انفرادی.

همانگونه که روش‌های سخنرانی و بحث گروهی برای هدف‌های آموزشی خاصی مناسبند، در بسیاری از موارد لازم است شاگردان به تنهایی کار کنند، اما این مواقع چه زمان‌هایی هستند؟ یا در چه مواقعی شاگرد را می‌توان در اجرای فعالیت‌های آموزشی با مجموعه‌ای از مطالب چاپ شده یا آموزش برنامه‌ای تنها گذاشت؟ پاسخ به چنین سؤال‌هایی احتیاج به شناخت هدف‌های آموزشی و تحلیل آنها دارد، ولی اینکه آموزش انفرادی چه هدف‌هایی را دنبال می‌کند، به شرح ذیل است:

۱. رعایت تفاوت‌های فردی. انفرادی کردن آموزش یکی از پدیده‌های مهم سال‌های اخیر نظام‌های آموزشی است. بارها معلمان و مربیان آموزشی نسبت به میزان کارایی روش‌های سنتی تردید کرده و عدم رضایت خود را ابراز داشته‌اند. این عدم رضایت تا حدودی ناشی از تفاوت‌های فردی موجود بین شاگردان بوده است تفاوت‌های

فردی، حداقل از دهه ۱۹۲۰، مورد توجه بسیاری از صاحب نظران تربیتی واقع شده است؛ زیرا در این سالها بود که با اجرای آزمونهای مختلف، به میزان اختلاف بهره هوشی شاگردان پی بردند. طبیعی است که تفاوت های فردی کار معلم و مربی را در روش های سنتی و معمول بسیار پیچیده و مشکل می سازد. تفاوت های فردی، روش سخنرانی و حتی روش بحث گروهی را که در آن یک موضوع واحد یا یک روش خاص برای همه اجرا می شود، آشکارا زیر سؤال برده است. اگر در کلاس تفاوت های فردی در نظر گرفته نشود، خستگی، انزجار و تنفر از فعالیت های آموزشی تقویت خواهد شد. راه حل طبیعی چنین مشکلی بکارگیری روش های آموزش انفرادی یا طبقه بندی شاگردان بر اساس توانایی هاست. البته باید توجه داشت که تکنیک های آموزشی انفرادی به صورت گروه بندی می تواند مشکل ویژگی های ثابت شاگردان را حل کند، ولی هرگز قادر به حل مشکل ویژگی های متغیر آنان نیست؛ مثلاً چه بسا شاگردان در یک موضوع خاص، استعدادی یکسان، ولی قدرت و درک و دریافت متفاوتی داشته باشند و ممکن است پاسخ به یک شاگرد، برای شاگرد دیگر حتی در یک گروه هم سنخ ارضاء کننده نباشد.

۲. رشد استقلال در عمل و یادگیری. گذشته از اینکه در آموزش انفرادی، شاگردان می توانند با توجه به استعداد خود به هدف های آموزشی دست یابند، روش آموختن مستقل را نیز یاد می گیرند؛ یعنی در روش آموزش انفرادی، شاگردان «یاد می گیرند که چگونه یاد بگیرند» و این خود یکی از هدف های مهم آموزشی است؛ زیرا شاگردان باید قادر باشند پس از ترک مدرسه یادگیری را ادامه دهند.

۳. عادت به مطالعه. معمولاً معلمان و شاگردان انتظار دارند که وقتی در مدرسه یا منزل به تنهایی کار می کنند، بیشتر یاد بگیرند. این هدف معمولاً از طریق آموزش انفرادی تحقق می یابد و شاگردان با این روش معلومات زیادتری کسب می کنند. کسب معلومات بیشتر از رضایت از فعالیت های آموزشی را فراهم می کند و بر اثر ادامه فعالیت، شاگرد به مطالعه عادت می کند و استمرار این عمل، عادت به مطالعه را در او تقویت خواهد کرد.

۴. ایجاد مهارت در مطالعه. معلم می تواند با ارائه روش ها صحیح، بر مهارت شاگردان به هنگام مطالعه بی افزاید. رایبسن در سال ۱۹۷۰ در این زمینه، روش مطالعه SQ3R را پیشنهاد کرده است. مراحل این روش عبارت است از:

(الف) مطالعه اجمالی؛ یعنی مطالعه عناوین و یادآوری اطلاعات گذشته؛

(ب) سؤال (ایجاد سؤال هایی در ذهن)؛ یعنی برگرداندن عناوین کتاب به سؤال هایی که احتمالاً پاسخ آنها باید داده شود؛

(ج) مطالعه (خواندن)؛ یعنی قرائت دقیق متن برای یافتن پاسخ سؤالات؛

(د) از بر خواندن؛ یعنی تلاش برای یافتن پاسخ های دقیق تر سؤالات، بدون استفاده از کتاب؛

(ه) بازنگری؛ یعنی مرور یادداشت ها و یادآوردن نکات مهم.

مطالعه خود هدایت شده و مستقل. معلم ممکن است تکلیفی به فراگیر واگذار کند که انجام دادن آن روزها یا هفته ها به طول بیانجامد. او ممکن است شاگرد را برای انجام دادن اینکار از حضور در کلاس رسمی معاف کند. این نوع آموزش زمینه را برای مطالعه «خود هدایت شده و مستقل» فراهم می سازد. محققان با توجه به مشاهده ۱۵۰ نمونه از شاگردان دریافته اند که هرگاه هدف های فعالیت های آموزشی برای شاگردان با ارزش باشد، یادگیری بارزتر می شود و شاگردان کار را منظم تر انجام می دهند. بعلاوه، آنان به استفاده از منابع تشویق می شوند و شاگردان کار را منظم تر انجام می دهند. بعلاوه، آنان با استفاده از منابع تشویق می شوند و در نتیجه، محصل یادگیری بهتر و بیشتر از آن چیزی خواهد بود که شاگردان توانایی اش را داشتند. برای مطالعه مستقل، معلمان اغلب باید چند نکته را برای شاگردان روشن کنند: (الف) موضوع آموزش؛ (ب) روشی که شاگردان می توانند اطلاعات یا مهارت لازم را به دست آورند؛ (ج) منابع مورد استفاده؛ (د) مراحل انجام دادن کار در اجرا؛ (ه) زمان مورد نیاز؛ و) روش ارزشیابی کار.

البته میزان استقلال در انجام دادن تکالیف دارای درجات متفاوتی است. گاه معلم می تواند موضوع را به شاگرد بدهد یا معلم و شاگرد با هم به انتخاب موضوع همت بگذارند یا اینکه شاگردان کاملاً مستقل عمل کنند. اینکه شاگردان تا چه حد باید مستقل باشند، به عواملی همچون میزان رشد و بلوغ و هدف های آموزش بستگی دارد.

طرح کلر و سطوح مختلف آن

در سال ۱۹۶۸، مقاله ای هیجان انگیز در زمینه آموزش انفرادی توسط اف.اس.کالر انتشار یافت. این مقاله برای آموزش فردی در دانشکده ها و دانشگاهها يك تجديد حيات بود. تا سال ۱۹۷۵، حدود ۲۰۰۰ واحد درسي براساس طرح کالر سازماندهي شد. طرح کالر يك واحد درسي را به ۱۵ الي ۳۰ بخش تقسيم مي کند. شاگرد هر بخش را مطالعه مي کند و سپس امتحاني در آن زمینه مي دهد و در صورت موفقیت در امتحان، بخش بعدي را ادامه مي دهد. اساس کار در طرح کالر عبارت است از:

۱. پیشرفت براساس توان فردی. شاگرد مي تواند بخشها را با توجه به توان خود و زمانی که در اختیار دارد، مطالعه کند. هر وقت احساس کرد که مطالب آن بخش را یاد گرفته است، آمادگی خود را برای امتحان اعلام مي دارد. امتیاز این روش این است که پیشرفت و درجه یادگیری شاگرد هیچ ارتباطی با کار سایر همکلاسانش ندارد و هر کس براساس تواناییهای خود در مطالعه و یادگیری پیشرفت مي کند.
۲. یادگیری تا حد تسلط. تا وقتی که شاگرد بخش مورد نظر را تا حد تسلط یاد نگرفته باشد، نمی تواند مطالب جدید را شروع کند. در ضمن، هیچ مجازاتی برای عدم موفقیت او وجود ندارد. لازمه این روش این است که آزمونهایی همتر از ساخته شود؛ زیرا امکان تجدید امتحان وجود دارد. در این روش، شاگرد آنقدر به مطالعه و امتحان ادامه مي دهد تا در یادگیری به سطح قابل قبولی برسد. معیار قابل قبول معمولاً ۸۰ الي ۹۰ درصد پاسخ صحیح است.
۳. تدریس خصوصی. بسیاری از شاگردان پیشرفته قادرند در زمینه های مختلف، مانند حل مسائل، صحبت کردن درباره موضوع، نشان داد کاربرد نکات خاص و تشویق و حمایت، به شاگردان مبتدی کمک کنند.
۴. راهنمایی. راهنمای مطالعه هدف واحدهای مختلف را بیان مي کند و پیشنهادهایی را برای مطالعه ارائه مي دهد. بعلاوه، او به منابع قابل دسترسی اشاره مي کند، تجارت و طرحهای ممکن را شرح مي دهد و نمونه آزمون فراهم مي کند.
۵. تکنیکها و روشهای مکمل، همراه با آموزش سنتی. سخنرانیها، فیلمها، تلویزیون، فیلم استریپ، کنفرانسها و غیره ممکن است برای تحریک و تشریح مطالب آموزشی طراحی شوند، اما به اندازه روشهای سنتی به کار نمی روند. حضور شاگردان در اینگونه برنامه ها داوطلبانه است.

تدریس خصوصی

یکی دیگر از انواع روشهای آموزشی انفرادی روش تدریس خصوصی است. این روش را می توان در تمام سطوح به کار گرفت. اساس کار در این نوع آموزش توجه به زمینه ها. علائق و تواناییهای شخصی شاگردان است و شاگرد فردی است که معمولاً نمی تواند در آموزشهای گروهی چندان موفقیتی کسب کند. در اکثر برنامه های آموزشی، به جای استفاده از معلم، معمولاً از شاگردان استفاده مي شود. در این حالت، معلم خصوصی معلم متخصص و با مهارتی نیست، بلکه تنها ممکن است نسبت به شاگردان، چند سال تجربه آموزشی بیشتری داشته باشد یا ممکن است بزرگسالی باشد که قبل از دریافت برنامه، هیچ گونه آموزش خاصی در زمینه تعلیم و تربیت ندیده باشد. در این حالت، هدف از آموزش خصوصی، پاره ای از مهارتهای معلم نیز تقویت مي شود. به هر حال، در تدریس خصوصی، معلم باید به يك مجموعه عوامل تقویت کننده مثبت مجهز باشد. در این روش، اکثر شاگردان تجربه تلخی از شکست در ذهن دارند و اگر آموزش آنان نتیجه بخش نباشد، تجربه ناموفق دیگری به تجربیات قبلی آنان افزوده خواهد شد و ممکن است اعتماد به نفس خود را در پیشرفت تحصیلی از دست بدهند؛ بنابراین، معلم باید با محترم شمردن و ارزش قائل شدن برای شاگرد، محیط آموزشی صمیمی و گرمی به وجود آورد و نباید شاگرد خصوصی اش را با سایر شاگردان مقایسه کند، بلکه باید پیشرفت کارش را با کارهای گذشته اش مقایسه کند و اگر پیشرفت تحصیلی او حتی از حد معمول پایین تر باشد، ولی نسبت به گذشته اش بیشتر شده باشد، باید مورد تشویق قرار گیرد. جلسات آموزشی باید به اندازه کافی کوتاه مدت باشد تا شاگرد از آموزش خسته و بیزار و یا متنفر نشود.

محیط آموزشی باید راحت، همراه با تفریح و مناسب با سن و وضعیت تحصیلی فرد سازماندهي شود. معلم باید سعی کند رابطه خود را با شاگرد دلپذیر و مثبت سازد. اکثر معلمان در فعالیتهای آموزشی برای تشویق شاگردانشان به آنان می گویند که «مباحث و تکالیف ارائه شده آسان است، نگران نشوید» اما توصیه می شود به شاگردان گفته نشود که وظایف محوله آسان است، بلکه گفته شود وظیفه یا مساله داده شده نسبتاً مشکل، اما عملی است. در این صورت، اگر

شاگرد موفق شود، اعتماد به نفس پیدا می کند و تأثیر پاداش بیشتر می شود و اگر احیاناً شکست بخورد، اعتماد به نفس خود را از دست نخواهد داد.

روش مسأله ای

روش مسأله ای، درحقیقت، نوعی آماده کردن فراگیران است برای زندگی؛ زیرا زندگی یعنی مواجه شدن با مسائل و کوشش برای حل آنها. در این روش، فعالیتهای آموزشی به گونه ای تنظیم می شود که در ذهن فراگیر مسأله ای ایجاد شود و او علاقه مند شود که با تلاش خود راه حلی برای آن مسأله پیدا کند. روش مسأله ای ممکن است به صورت فردی یا گروهی اجرا شود. البته باید توجه داشت که روش مسأله ای با روشهای سنتی کاملاً فرق دارد. در این روش، به هیچ وجه، به معنی پرسش و پاسخ یا حل تمرین نیست؛ مثلاً این سوال که: «برای مفروش کردن يك آپارتمان با زیربنای ۱۲۵ متر مربع و با فرش که هر متر مربع آن در حدود ۵۰ هزار ریال قیمت دارد، چقدر هزینه لازم است»، به هیچ وجه مسأله تلقی نمی شود؛ زیرا این سوالی است که تنها احتیاج به محاسبه دارد، ولی اینکه: «يك آپارتمان سه اتاق خوابه را با ۵۰ هزار تومان مفروش کنید» يك مسأله است؛ زیرا حل آن احتیاج به انواع اطلاعات در باره وسایل، ابعاد و نوع اتاقها، قیمتها و سلیقه های فردی دارد. در مثال اول، پاسخ را می توان به وسیله اطلاعات داده شده به دست آورد، در حالیکه در مثال دوم پاسخ مشخص است و شاگرد باید راه حل کشف کند. مثال اول مسأله ای است ذهنی و چندان ارتباطی با زندگی ندارد، ولی دومی هدف دارد و کاملاً مرتبط با زندگی واقعی است.

شرایط اجرای روش مسأله ای

در روش مسأله ای شاگرد با ید شرایط زیر را داشته باشد تابتواند مسأله را حل کند:

۱. با توجه به مسأله توجه اساسی هرنوع فعالیت آموزشی است. اگر خود شاگرد متوجه مسأله نشود مسأله از طرف معلم به او ارائه گردد، حالت تحمیلی خواهد داشت و شاگرد قادر به حل آن نخواهد بود یا اینکه رغبت و تمایلی به حل آن نشان نخواهد داد؛
۲. قدرت شناخت و درک مسأله؛
۳. تشخیص ویژگیهای مسأله؛
۴. آمادگی برای حل مسأله؛
۵. قدرت تنظیمی راه حلهای احتمالی؛
۶. قدرت انجام دادن آزمایش و گردآوری اطلاعات و تحلیل آنها؛
۷. قضاوت درمورد آزمایش انجام شده یا اطلاعات گردآوری شده و پذیرفتن راه حلهای معتبر و کنار گذاشتن فرضیه های غیرمعتبر؛
۸. تعمیم و کاربرد مسأله.

محیط و شرایط آموزشی باید به گونه ای تنظیم گردد که شاگرد با مشکل مواجه شود و آن را درک کند. این امر زمانی امکان خواهد داشت که شاگرد قدرت تحلیل و استنتاج و نیز قدرت شناخت مسأله و ویژگی های آن را داشته باشد و به این ترتیب بتواند راه حل های احتمالی را پیش بینی کند. تحقق چنین روندی وقتی ممکن است که شرایط ایجاد مسأله براساس استعداد، توانایی، سن و پایه های علمی شاگرد تنظیم شود.

چگونگی اجرای روش مسأله ای

در اجرای روش مسأله ای معمولاً دو روش اصلی وجود دارد:

- (الف) روش قیاسی که از کلی به جزئی می رسد، مثل اینکه آیا جنگ علت اصلی تغییرات اجتماعی است؛
  - (ب) روش استقرایی که از جزئی به کلی می رسد، مانند اینکه سوال کنیم آیا علل انقلابهای تاریخی یکسان است.
- در روش قیاسی، مراحل زیر باید طی شود:

۱. شناسایی مسأله؛

۲. جستجو و کشف راه حل موقت ؛

۳. تنظیم نظریه موقت :

۴. سنجش اعتبار و صحبت نظریه به وسیله مقایسه با حقایق معلوم

۵. تنظیم راه حل نهایی

در روش استقرایی مراحل زیر باید مورد توجه واقع شود:

۱. شناسایی مسأله

۲. تشکیل فرضیه

۳. جستجوی اطلاعات یا انجام دادن آزمایش

۴. تحلیل اطلاعات یا نتیجه آزمایش

۵. پذیرش فرضیه درست و رد فرضیه های غیر معتبر براساس تحلیل نتایج

۶. تکرار آزمایش و تعمیم.

روش مسأله ای شباهت زیادی به پنج مرحله آموزش هر بارت یعنی آمادگی، عرضه، مقایسه، تعمیم و انطباق دارد.

درمدارس پیش دانشگاهی بهتر است روش استقرایی بیشتر از روش قیاسی به کاربرده شود، اگر چه در روش استقرایی، فعالیت و وظیفه معلم بسیار سنگین است و او باید به طور مرتب فعالیت شاگردان را سرپرستی و هدایت کند. ازطرف دیگر، شاگرد نیز باید پیوسته جدي باشد و روش مطالعه تحقیق و تکفر صحیح را بداند.

محاسن و محدودیتهای روش مسأله ای

(الف) محاسن

۱. موجب ارتباط فعالیتهای مدرسه با زندگی واقعی شاگردان می شود.

۲. از نظر روانشناسی یکی از بهترین روشهای تربیتی برای ایجاد تفکر علمی درشاگردان است.

۳. چون ثابت و خشک و غیرقابل انعطاف نیست، باعث برانگیختن علاقه طبیعی شاگردان به درس می شود.

۴. تقریباً قابل انطباق با وضع کلاسهای متداول است.

(ب) محدودیتهای

۱. نسبت به فعالیتهای متداول مدارس احتیاج به زمان بیشتری دارد.

۲. احتیاج به معلمان باتجربه و آشنا با روش تحقیق دارد .

۳. وقتگیر است و ممکن است باتوجه به برنامه های جاری مدارس نتوان این روش را به طور مؤثر اجرا نمود./

روش واحد ها

روش واحد ها شامل يك رشته فعالیتهایی است که دراطراف يك دسته مفاهیم كلي دور می زند و به منظور يك هدف كلي درنظر گرفته می شود. کلیه مطالب درقالب يك مسأله ومشکل طرح می شود که اطلاعات و مهارتهای گوناگونی از ابعاد مختلف برای حل آن بسیج می گردند وهدف همه آنها مركزي است که مسأله از آن ناشی می شود. حل هر

مشکل به يك رشته اطلاعات در زمینه هاي مختلف نیاز دارد که کلیه آنها در يك قالب جمع می شوند و در مجموع برنامه واحدی را تشکیل می دهند؛ به عبارت دیگر روش واحد ها در نتیجه توجه و تمرکز و فعالیت در زمینه يك سلسله مسائل پیوسته و استفاده از ارتباط آنها با مسائل دیگر-صرف نظر از تفکیک تصنعی و رسمی رشته ها-به وجود می آید. این توجه گاهی به موضوع مورد مطالعه است؛ در این صورت، آن را واحد موضوع می گویند و ممکن است در آن چند مبحث يك رشته توأم و ترکیب شوند، مثل زندگی در دوران صوفیه که جنبه های سیاسی، اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی آن با یکدیگر ارتباط پیدا می کنند؛ یا ممکن است بین دو یا چند رشته ارتباط مستقیم بوجود آید برای مثال در موقع خرید اتومبیل به چه نکاتی باید توجه داشت که در آن رشته های فیزیک، شیمی، اقتصاد، هنر با یکدیگر پیوستگی پیدا می کنند. گاهی اوقات به جای اینکه توجه اصلی به موضوع معطوف شود به رغبتها و تجارب قبلی شاگرد و گسترش آن برای کسب تجارب آینده توجه بیشتری می شود که در این صورت آن را گسترش واحد تجربی می نامند. گاهی نیز توجه اصلی به فعالیت شاگرد و انگیزه درونی او و نتیجه گیری از فعالیت او معطوف می شود که در این صورت آنرا واحد طرح می نامند.

در روش واحد موضوع، طرح فعالیت به وسیله معلم تنظیم و از طرف خود او اداره می شود. در روش واحد تجربی معلم و شاگرد در تنظیم طرح و فعالیتها همکاری می کنند ولی در اجرای آن مدت و موضوع مطالعه قابل تغییر است و بستگی به توان شاگرد و توافق با معلم دارد. در واحد طرح، تنظیم منطقی موضوع قابل توجه نیست، بلکه هدف شاگرد و رغبت او برای رسیدن به هدف آموزشی اهمیت دارد.

ویژگی های روش واحد ها

۱. واحد باید دارای هدف یا هدفهای مشخص و مفیدی باشد.
۲. هدف باید شباهتی به وضع زندگی واقعی داشته باشد؛ یعنی از وسایل و منابع باوضع زندگی واقعی تطبیق کند.
۳. واحد باید وحدت داشته باشد؛ به این معنی که تمام فعالیتهايش مربوط به يك مسأله و موضوع باشد.
۴. درارجاي واحد باید سعی شود از تجارت مستقیم استفاده شود.
۵. واحد باید آغاز و پایان مشخصی داشته باشد و در اجرا، باتوجه به شرایط و امکانات، انعطاف پذیر باشد.
۶. واحد باید جامعیت داشت باشد.
۷. شاگرد باید محور فعالیت باشد؛ یعنی روش واحد باید به شاگرد فرصتهایی برای طرح ریزی و فعالیت بدهد.
۸. واحد باید به وسیله درك کامل و تسلط به موضوع و مسأله باشد.
۹. روش کار واحد باید مشخص و متنوع باشد.
۱۰. روش واحد باید به شاگرد فرصتهایی برای قضاوت، انتخاب و سنجش بدهد.
۱۱. روش واحد نباید تنها يك مبحث مستقل و جدا در برنامه آموزشی باشد، بلکه هر واحد باید منتج به واحدهای دیگری شود که به وسیله آن بتوان پیوستگی برنامه را حفظ کرد یا بوجود آورد.

مراحل اجرای روش واحد ها

امور لازم برای تهیه و طرح واحدهای آموزشی باید به طور منظم و به نحوی که نماینده يك فکر منطقی باشد، در چند مرحله مرتب شوند. مراحل یاد شده باید به ترتیبی تنظیم شوند که هر مرحله به عنوان مقدمه یا اساس مرحله بعد باشد؛ به عبارت دیگر مراحل طوری قرار بگیرند که در صورت غفلت يك مرحله، وصول به مراحل بعدی امکان پذیر نباشد یا مشکل باشد.

به طور کلی مراحل که برای تهیه و طرح يك واحد آموزشی-صرف نظر از موضوع- باید در نظر گرفته شود به قرار زیر است:

۱. بررسی و تشخیص نیازها. این مرحله شامل دو قسمت است:

الف) مشخص کردن هدف کلی واحد ؛

ب) تعیین عنوان کلی واحد ؛

۲. تشخیص و نوشتن هدفهای رفتاری.

۳. انتخاب و سازماندهی محتوا. این مرحله شامل چهار قسمت است :

الف) انتخاب عناوین و موضوعات

ب) انتخاب مفاهیم اساسی و مهم

ج) انتخاب منابع ؛

د) سازماندهی محتوا؛

۴. تعیین و سازماندهی تجارب یادگیری

الف) معرفی واحد ها

ب) بسط واحد و تحلیل آن

ج) مشخص کردن تسلسل فعالیتها

د) مشخص کردن کاربرد واحد

ه) اخذ نتیجه کلی

۵. ارزشیابی واحد.

۶. اصلاح و تداوم واحد. بررسی مراحل اجرایی واحد به منظور هماهنگی بیشتر، تعادل حذف یا افزایش پاره ای مطالب و پیش بینی و برنامه ریزی برای واحد های بعدی .

روش واحد موضوع

روش واحد موضوع، موضوعات مورد مطالعه را به صورت واحدهای بزرگ مورد مطالعه قرار می دهد. در این روش، ارتباط موضوعات و رشته های مختلف معمولاً افقی است مثلاً در واحد دوره فرهنگی ممکن است هنر، ادبیات، مذهب و شرایط اجتماعی جامعه معینی را در یک دوره معین مورد مطالعه و موضوع درس قرار داد یا می توان درس ریاضی، فیزیک و شیمی را با انتخاب موضوع ماشین دیزل به صورت افقی با یکدیگر مربوط ساخت.

ویژگی های روش واحد موضوع

۱. هدف . مطالعه درباره یک سلسله موضوعات مرتبط با هم، بدون توجه به تفکیک تصنعی آنها.

۲. انواع تجارت آموزشی. سخنرانی به عنوان راهنمایی برای مطالعه بیشتر تحقیقات متنوع، کار انفرادی و گاهی جمعی

۳. تنظیم تجارت آموزشی . ارتباط موضوعات بیشتر افقی است ولی گاهی ممکن است ارتباط عمودی نیز وجود داشته باشد.

۴. طرحریزی . صرف وقت بیشتر در طرحریزی توسط معلم و گاهی با همکاری شاگرد.

۵. نظریه یادگیری. یادگیری متکی به فهم کلی موضوعات مختلف در محور یک موضوع اصلی

۶. انگیزه . علاقه به فعالیت و لذت بردن از آن اساس تقویت است و عامل پاداش و تنبیه در آن کمتر مطرح می‌شود. پاداش و تنبیه در آن کمتر مطرح می‌شود.

۷. انضباط . انضباط بیشتر درونی است و مسئولیت فردی و گروهی در این روش بیشتر مطرح است.

۸. ارزشیابی. بررسی تجارب شاگردان و طبقه بندی آنها. البته امتحان نیز ممکن است جزئی از ارزشیابی باشد.

محاسن و محدودیتهای روش واحد موضوع

(الف) محاسن

۱. موضوعات مورد مطالعه به هم پیوستن است و تفکیک تصنعی بین آنها وجود ندارد.

۲. محور فعالیت شاگرد است و نقش معلم نقش راهنماست نه بازخواست کنند.

۳. یادگیری با ثبات تر و پایدار تر صورت می‌گیرد.

۴. انگیزه درونی عامل فعالیتهای آموزش است.

۵. احساس مسئولیت و انضباط جنبه مثبتی به خود می‌گیرد.

۶. ارتباط بین مدرسه و زندگی فراهم می‌گردد و یادگیری معنادار می‌شود.

(ب) محدودیتهای

۱. به معلم مجرب و کارآموده نیاز است. از آنجا که در اجرای این روش بیش از هر فرد دیگری حضور و راهنمایی معلم ضروری است لازم است که او جنبه های درونی خود را از لحاظ طرز فکر، تمایلات و احساسات تسلط کافی به رشته های مختلف درس و ارتباط آنها با رشته های دیگر و مسائل ذوقی و هنری برای راهنمایی مؤثر پرورش دهد.

۲. ممکن است اولیای مدرسه و اولیای شاگردان بدون توجه به اهمیت این روش با آن مخالفت روزند.

۳. ممکن است با برنامه های موجود مدارس جندان انطباقی نداشته باشد.

۴. همکاری با سایر معلمان لازم و ضروری است این کار مستلزم قانع کردن آنان در مورد اهمیت وارزنده بودن این روش است.

۵. در اوایل کار انجام دادن فعالیتهای براساس این روش مشکل است به همین دلیل باید ازواحد آسان شروع کرد. دو طرح ۴۰ و ۴۱ نشاندهنده دو واحد موضوع هستند.

روش واحد تجربی

روش واحد تجربی که یکی از جدیدترین روشهای آموزشی است هنوز کاملاً عمومی نشده است زیرا اجرای آن مستلزم تحولی در برنامه مدارس و تربیت معلم است. در این روش ارتباط موضوع و فعالیتهای افقی و عمودی است و نقطه اصلی و مرکز فعالیت رغبت و تجارب قبلی فراگیران است. همکاری مشترك بین فراگیران معلمان و بین معلم و شاگردان از اهمیت خاصی برخوردار است؛ بنابراین در هر واحد درسی در تمام مراحل کار باید همکاری نزدیکی به وجود آید و از همه مهمتر اینکه شاگردان فقط یاد نمی‌گیرند که يك مسأله را حل کنند بلکه پیوسته به حل مسائل فراوان و متنوع راغب می‌شوند.

ویژگی های روش واحد تجربی

۱. هدف. هدف این روش تربیت افرادی لایق برای يك زندگی خوب است و بر حل مسأله براساس تمایلات و تجارب شاگردان تاکید می‌شود.

۲. انواع تجارب آموزشی. کسب تجارب متفاوت مربوط به هدف. فعالیتهای به صورت انفرادی و گروهی بخصوص در گروههای کوچک صورت می گیرد.
۳. تنظیم تجارب آموزشی. سازماندهی به صورت افقی و عمودی و متکی بر ادامه تجارب است.
۴. طرحریزی. همکاری مداوم بین شاگردان و معلم در طرحریزی وجود دارد.
۵. نظریه یادگیری. این روش پیرو نظریه گشتالت است که در آن متن کلی و صور بزرگ اهمیت دارد. البته ارتباط موجود بین موضوعات و درک معنا در حل مسأله از اهمیت خاصی برخوردار است.
۶. انگیزه. علاقه درونی، به تجارب لذتبخش منجر می شود و شخص را به سوی تجربه بزرگتر و بهتر هدایت می کند و کار دسته جمعی تقریباً بر سرعت پیشرفت واحد می افزاید.
۷. انضباط. انضباط درونی مورد توجه است و تقویت می شود و در نتیجه انضباط بیرونی و تحمیلی در این روش حایث ندارد.
۸. ارزشیابی. سنجش دائم کلیه هدفها باوسایل مختلف، از قبیل مشاهده گزارش فعالیتهای کلاسی و خارج از کلاس و امتحان صورت می گیرد.

نمونه ای از يك واحد تجربی : اهمیت آب در زندگی

با این روش، ابتدا مبدأ آب را در برف و باران را می توان مطالعه کرد. این مبحث شامل تغییرات درجه حرارت و رطوبت و تکثیف و علم آمار باران است. پس از آن استعمال بخار آب، آب و یخ بررسی می شود. در مبحث بخار آب، توسعه دیگهای بخار و گرم کردن به وسیله بخار آب و غیره را می توان مطالعه کرد. در بحث یخ، موضوع انجماد و سرد کردن و محلولهای نمکین و رودخانه های یخی و توده های یخ شناور به میان می آید. در مورد آب، تجربیات متعددی را می توان نام برد. از قبیل آب آشامیدنی میکروبهای بیماری زا، استعمال میکروسکوپ حمل و نقل به وسیله آب رودخانه ها دریاها و اقیانوسها محصول باران آبیاری اهمیت آب در پرورش گیاه و درخت و کشاورزی، شستشو، نظافت سیل، محافظت آنها و زمین، قوه جاذبه تلمبه ها و فشارجو.

به این ترتیب می توان مطالب مفیدی را نظیر آنچه در بالا ذکر شد، انتخاب کرد و با کمک معلمان و مربیان رشته های مختلف و شاگردان به مطالعه آنها پرداخت و اطلاعات مورد نیاز را از راه مطالعه کتابهای مختلف گردشهای علمی، تجربیات روزانه و مشاهدات شاگردان به دست آورد. پس از این مراحل شاگردان میتوانند به موضوعهای مختلفی از قبیل علوم طبیعی، میکروبها، مرضها، بهداشت، فیزیک، شیمی، جغرافیا، کشاورزی محافظت منابع طبیعی، ریاضیات زبان فارسی و علوم اجتماعی پی برده، اطلاعات و تجارب فراوانی کسب کنند. حل مسأله آب به آنها توانایی خواهد بخشید تا مسائل دیگر را با روش صحیح دنبال و حل کنند بعلاوه آموختنی که به این شکل حاصل شود، باعث ارضای درونی شاگرد شده او را به مطالعه علاقه مند خواهد کرد.

ممکن است روش واحد تجربی مشکل به نظر آید؛ علت این است که ما هنوز به آن عادت نکرده ایم. برخی می گویند تنها معلم کارآموده و خوب می تواند عهده دار چنین واحدی شود ولی باید گفت که اگر معلم بی تجربه نیز به جای روش خشک و کهنه متداول که فقط به قوه حافظه فشار می آورد این روش را تعیب کند، می تواند استفاده بیشتری به شاگردان برساند؛ چنانکه یک نجار بد نیز با ابزار تیز و نو، بهتر از ابزار کهنه می تواند کار کند. بعلاوه، روش واحد تجربی به خودی خود معلمان را در فراگرفتن چیزهای جدید کمک می کند و سطح اطلاعات آنان را بالا می برد.

روش واحد طرح

کلمه پروژه برای اولین بار در سال ۱۹۰۰ در قسمت کارهای دستی دانشگاه کلمبیا به کار برده شد و مفهوم آن در نزد عموم عبارت بود از یک مسأله وسیع و مهم که جنبه عملی دارد و شاگردان بدان علاقه مندند. ولی بعدها به موضوع هدف و الهامات شاگرد بیش از جنبه علمی آن تاکید شد؛ بنابراین طرح به مفهوم کلاسی، از الهامات شاگرد سرچشمه می گیرد و باعث ازدیاد علاقه او می شود. این روش در موقعیتهای طبیعی ارزش تربیتی دارد و جنبه تجربی آن زیاد است و از آنجا که در این روش بویژه طرح انفرادی تقسیمات تصنعی دروس و ارتباط غیر منطقی آنها از میان می رود موثرترین راه برای یادگیری عمیق و پایدار است.

ویژگی‌های روش واحد طرح

واحد طرح باید دارای ویژگی‌های زیر باشد

۱. طرح باید جنبه مسأله‌ای داشته باشد یعنی باید مسأله‌ای در ذهن شاگردان به وجود آید تا آنان در حل آن بکوشند.
۲. طرح باید برای فعالیت به اندازه کافی بزرگ باشد.
۳. طرح‌ریزی و همچنین انتخاب و استفاده از منابع و وسایل باید با مسئولیت شاگرد انجام شود.
۴. طرح باید جنبه علمی و اجرایی داشته باشد و صرفاً یک مسأله نظری نباشد. این نکته نشان‌دهنده تفاوت بین روش واحد طرح و روش مسأله‌ای است.
۵. محور طرح باید فعالیت شاگرد و انگیزه درونی او باشد، نه تنظیم منطقی موضوع از طرف معلم.
۶. طرح باید وظیفه‌ای باشد که شاگرد به طور داوطلبانه آن را بپذیرد.
۷. طرح باید مستلزم تلاش واقعی و صمیمانه شاگرد برای رسیدن به هدف باشد.
۸. طرح باید به هدفی منتهی شود که برای شاگرد قابل درک و تشخیص باشد و فراگیر بتواند با توجه به آنها پیشرفت خویش را ارزیابی کند.
۹. میل و اراده شاگرد باید مبنا و آغاز کار قرار گیرد اگر چه احتمال می‌رود که در مراحل اولیه کار شاگرد ارزش تربیتی ناچیزی داشته باشد یا مناسب نباشد.
۱۰. معلم باید به عنوان سرپرست ناظر فعالیتها و ایجاد کننده محیط مناسب ادای وظیفه کند ولی حضور معلم به عنوان ناظر و راهنما همیشه ضرورت پیدا نمی‌کند چون شاگرد بتدریج یاد می‌گیرد که اداره کار خود را به عهده بگیرد.

محاسن و محدودیتهای روش واحد طرح

الف) محاسن

۱. رابطه مناسبی بین شاگرد و معلم ایجاد می‌کند و باعث تشویق شاگرد به یادگیری می‌شود.
۲. چون شاگرد در طرح و هدف و فعالیت‌های سهیم است تمایل شدیدی به یادگیری دارد.
۳. با این روش، اعتماد به نفس شاگردان و جرأت آنان در اظهار نظر تقویت می‌شود.
۴. این روش رغبت شاگردان را نسبت به فعالیت‌های تربیتی افزایش می‌دهد و حس بر داری او را نسبت به عقاید مخالف تقویت می‌کند.
۵. در این روش حس همکاری شاگردان تقویت می‌شود.
۶. احساس مسئولیت و انضباط جنبه مثبت به خود می‌گیرد.
۷. یادگیری عمیق و پایدار می‌شود.
۸. روش مطالعه استفاده از منابع نوشتن و تنظیم مطالب در شاگردان تقویت می‌شود.
۹. نقایص فردی از قبیل خط، انشاء، بیان و کمبود معلومات کشف می‌شود و کم‌کم از بین می‌رود.
۱۰. بین معلمان و شاگردان همکاری نزدیک به وجود می‌آید.
۱۱. نتایج طرح وسیله تجدید نظر در برنامه می‌شود در نتیجه مطالب و کارهایی در مدارس دنبال خواهند شد که متناسب با احتیاجات، استعدادها و علایق شاگردان باشد.

۱۲. از امکانات آموزشی حداکثر استفاده به عمل می‌آید.

۱۳. دانش و معلومات وضع پیوسته ای پیدامی کنند.

۱۴. بین مفاهیم آموخته شده و مسائل واقعی زندگی ارتباط منطقی برقرار می شود.

(ب) محدودیتها

۱. روش طرح، تقسیمات رسمی مباحث درسی و جدایی رشته ها را که برحسب برنامه رسمی تعیین شده است از بین می رود.

۲. ممکن است در این روش وقت زیادی تلف شود.

۳. فرصت زیادی برای تمرین و فعالیتهای دسته جمعی موجود نخواهد بود.

۴. طرحهایی که متناسب با وضعیت رسمی مدارس باشد کم است. البته این موضوع بستگی به وضع مدرسه از لحاظ مترقی بودن و انعطاف پذیری برنامه و آمادگی معلمان برای اجرای طرح و حدود رابطه مطلوب مدرسه با معلمان و اولیای فراگیران دارد.

۵. این روش مستلزم امکانات فراوان و معلمان چیره دست است.

بهترین روشهای تدریس کدام است؟

هیچ یک از روشهای تدریس فی نفسه خوب یا بد نیستند، بلکه نحوه و شرایط استفاده از آنهاست که باعث قوت یا ضعف شان می شود. لذا معلم باید با توجه به هدفهای آموزشی، محتوای تدریس، نیازها و علایق دانش آموزان، امکانات موجود (زمان، فضا، وسایل و ...)، تراکم دانش آموزی و ... مناسبترین شیوه را برای تدریس مطلوب انتخاب کند. در یک جلسه تدریس ما نباید الزاماً فقط از یک روش استفاده کنیم و برحسب موقعیت می توانیم ترکیبی از الگوها و روشهای تدریس را مورد بهره برداری قرار دهیم برای انجام این مهم باید شناخت، توانایی و مهارت فراوان در بکار بردن الگوهای متنوع تدریس داشته باشیم.

شرایط اجرای موفقیت آمیز روشهای مناسب تدریس:

۱. توسعه فرهنگ استفاده از روشهای مناسب تدریس در بین معلمان، مدیران مدارس، مسئولین اداره اولیاء دانش آموزان و فرزندان آنها تا فرهنگ استفاده از این روشهای بین همه گروه های مذکور توسعه نیابد امکان دستیابی موفقیت آمیز به این روشها محدود است. آشنایی معلمان با انواع روشهای سنتی مراحل اجرای آنها.

۲. داشتن روحیه ابتکار و خلاقیت برای معلمان، آنها را در پذیرفتن روشهای مناسب کمک می نماید و امکان موفقیت آنها را در به کار گیری این روشها بالا می برد.

محدودیتهای بکارگیری روشهای تدریس نوین:

۱. عدم فهم مشترک معلمی نسبت به این روش نوین لذا به نظر می رسد که اجرای همایشهای منطقه و برگزاری ضمن خدمت که روشهای فعال تدریس را به شکل غیرفعال و سنتی تدریس نماید.

۲. بد ارائه نمودن روشهای نوین باعث نتیجه نگرفتن از آن می شود و نهایتاً به دل سردی می گراید.

۳. مشغله فکری معلمان و عدم رضایت شغلی آنان امکان به کارگیری آنها از روشهای نوین تدریس را کم می کند.
۴. ازدیاد جمعیت کلاس می تواند از توفیق در روشهای نوین بکاهد.
۵. کوچک بودن محیط کلاس و عدم تناسب موقعیت فیزیکی کلاس (نور، صندلی و ...) مانعی برای روشهای نوین محسوب می شود.
۶. حجم زیاد کتب مانع استفاده از این روشهای نوین می شود.
۷. ارزشیابی های نهایی که تأکید بر محفوظات دارد و اهمیت کمتری به مهارتهای یادگیری می دهد معلم را در به کارگیری روشها سست می کند.

محاسن و مزایای روش تدریسهای سنتی:

۱. به خاطر سپردن اصول و قواعد (که برای هر عملی لازم و ضروری است).
۲. به معلمان با تجربه کمتر نیاز احساس می شود. (که در کشور ما از این چنین معلمان استفاده می شود مثل سرباز معلم)
۳. ارزانتر هستند.
۴. افراد زیادی می توانند در کلاس شرکت کنند.
۵. برانگیختن علایق فراگیر در زمان کمتر.
۶. برانگیختن علاقه تفکر خلاق.
۷. انگیزه فعالیت مطالعه و تحقیق.
۸. استدلال قدرت اظهار نظر شاگردان.
۹. به کارگیری اشیاء حقیقی و واقعی.
۱۰. تجسم موضوعات درسی.
۱۱. تأثیر در یادگیری عاطفی.
۱۲. رفع کمرویی.
۱۳. فعالیت خارج از کلاس ارتباط با اجتماع.
۱۴. استفاده از عقاید و تجربیات یکدیگر.
۱۵. همکاری گروهی احساس دیگر دوستی.
۱۶. خودارزیابی.

معمولا در تدریس سه ویژگی وجود دارد

وجود تعامل بین معلم و دانش آموز (نه به این صورت که در آن تنها معلم گوینده باشد و دانش آموزان شنونده باشند). وجود هدف‌ها از پیش تعیین شده باشد (که معلم بداند چه هدفی را دنبال می‌کند). به وجود آوردن فرصت‌ها و فضای مناسب برای یادگیری دانش آموزان. (تا دانش آموزان بتوانند در بهترین زمان و فضای ممکن به یادگیری مشغول شوند) پس با این تعاریف ساده متوجه می‌شویم که آنچه می‌بینیم یک نوع فعالیت یک طرفه است نه تدریس بنابراین باید به تغییر آن فکر کنیم. در ادامه به قسمت هایی از روش‌های نوین در تدریس فکر می‌کنیم.

مهارت‌های ضروری معلمان در تدریس

فنیان، سخنرانی و ارتباط موثر با دانش آموزان بسیار مهم هستند. مدرسان حرفه‌ای و معلمان باید از همه این فنون به صورت کامل برخوردار باشند. یک معلم بخشی از آموزش یا تربیت گروه زیادی از انسان‌ها را بر عهده دارد و به همین دلیل نیاز است که در بین انسان‌های دیگر واقعاً بهترین باشد و توانمندی‌های زیادی را داشته باشد.

روش‌های مناسب تدریس ایران

به عنوان سوال پایانی باید گفت که، بهترین روش تدریس مناسب ایران وجود ندارد و همه چیز بستگی به شرایط ما دارد. اما روش‌های تدریسی که وجود دارد که کمترین بازدهی را دارد و هیچ اثری در رفتار فردی دانش آموزان ندارد و فقط سطح اطلاعات او را بالا می‌برد که شامل روخوانی و تکرار و تمرین است. و از شما به عنوان یک معلم دلسوز خواهش می‌کنم که در تدریس‌های خود آموزش‌های مبتنی بر تمرین، کارهای گروهی، کار عملی، بازی برای یادگیری و ... را قرار دهید. آیا تا حال به یک مدرس توانمند که بتواند طبق فنون امروزی به فرزند شما آموزش دهد فکر کرده اید. دانش آموزان پس از ماه‌ها تلاش به دنبال نتایج عالی هستند. والدین با در نظر گرفتن سطح تحصیلی فرزندشان از او انتظار داشته باشند و انتظارات رویایی را کنار بگذارند. اما می‌توانند با کمک به فرزندانشان خود به آنها کمک کنند. یکی از راه‌های کمک به فرزندانشان گرفتن معلم خصوصی برای ارتقا؛ تحصیلی است.

نتیجه‌گیری:

روش‌های مختلف در قالب روش‌های سنتی و روش‌های جدید تدریس، به هیچ‌وجه رجحان و برتری یک روش را بر روش دیگر مشخص نمی‌کند، به عبارت دیگر، زمان یگانه معیار انتخاب یا تردید روش نیست، هر روش در یک موقعیت خاص و با محتوا و شاگردان خاص ممکن است کارایی خاصی داشته باشد. بعلاوه، اغلب صاحب‌نظران تربیتی در فرایند تدریس، روش‌های ترکیبی را بیشتر از روش‌های ویژه توصیه می‌کنند و تأثیر آنها را در یادگیری دانش‌آموزان بیشتر احساس می‌کنند.

واقعیت دیگر این است که علیرغم اینکه برخی از روانشناسان و متخصصان تعلیم و تربیت با روش سخنرانی مخالفند به جرأت می‌توان گفت: نیمی فعالیت دانشگاهی و مدرسه از این روش استفاده می‌نمایند. یا حداقل بصورت ترکیبی این روش وجود دارد. مگر اینگونه نیست که مدرسه جامعه کوچکی نمونه ای است که باید در ارتباط تنگاتنگ با جامعه باشد. در فرهنگ‌های مختلف باید دیدگاه‌های مختلفی در مورد تدریس داشت. در خانواده‌هایی که با روش مستبدانه کودکان خود را تربیت می‌نمایند و در مدارس با روش‌های آزادانه تدریس مواجه می‌شوند و آزادانه به انجام کارها می‌پردازند و معلم فقط بعنوان مشاور و راهنما عمل می‌نماید در چنین کلاسهایی خرج و مرج بیشتری دیده می‌شود و این به دلیل همان تناقض تربیت و روش‌های خانواده و مدرسه است. پس لازم است برنامه ریزان، مسئولین و معلمین علاوه بر مطالبی (مانند موضوع درس، تعداد فراگیران، وسایل آموزشی و ...) که در تعیین روشها مدنظر دارند به فرهنگ جامعه ای که می‌خواهند در آن به فراگیر آموزش دهند توجه جدی نمایند.

نتایج آموزش چه سنتی و چه انفرادی، چه یارانه و چه بدون یارانه سهم و دوپهلوست. هر برنامه ممکن است در یک جنبه نسبت به برنامه دیگر رجحان داشته باشد. دو عامل محتوا و تأکید در میزان یادگیری شاگردان بسیار مؤثر هستند، مفاهیمی که در برنامه بیشتر مورد تأکید قرار می‌گیرد، بیشتر جذب و یادگرفته می‌شود

منابع :

الف) فارسی:

- پازارگادی، علالدین (۱۳۵۶)؛ شاهراه تدریس؛ تهران: انتشارات مدرسه عالی شمیران
- پارسا، محمد (۱۳۵۸)؛ کاربرد روانشناسی در تدریس؛ چاپ پنجم: تهران
- گانیه، روبرت ام (۱۳۶۸)؛ شرایط یادگیری؛ ترجمه جعفر نجفی زند
- گروئلند، زمان ای (۱۳۶۳)؛ هدفهای رفتاری برای تدریس و ارزشیابی: ترجمه عمان الله صفوی
- هیگیارد، ارنست و اروبارو (۱۳۶۷)؛ نظریه‌های یادگیری؛ ترجمه محمدنقی براهنی

ب) لاتین

Bloom, B.S. et al (1971); hand book on formative and summative evaluation of student learning: Mc Graw. Hill book co

Gage, N.L. and David Berliner (1979); educational psychology 2nd Ed; Allyn and Bacon Inc